

Nederlands

uitgeversverbond

A man with short brown hair, wearing a blue and white checkered shirt and a silver watch, is seen from the back, holding a black tablet computer. He is standing on a construction site with grey concrete slabs and a white gutter. A large roll of white material is visible on the left. The background shows a brick wall and a shadow of a bicycle.

2010

jaarverslag

Nederlands Uitgeversverbond

Hogehilweg 6
1101 CC Amsterdam-Zuidoost
Postbus 12040
1100 AA Amsterdam-Zuidoost

Telefoon: (020) 430 91 50
Fax: (020) 430 91 99

E-mail: info@nuv.nl
Website: www.nuv.nl

jaarverslag **2010**

Inhoud

	Woord vooraf	5
1	Mediabeleid	6
		9 NDP
2	Consumentenzaken	12
		15 Groep Algemene Uitgevers
3	Reclame en commerciële communicatie	16
		19 Groep Publiekstijdschriften
4	Auteursrecht	20
		25 Groep Educatieve Uitgeverijen
5	Sociale Zaken	26
6	Milieu en papier	32
7	Economische Zaken	36
		39 Groep Uitgevers voor Vak en Wetenschap
8	Financiën	40
	Portrettengalerij	42
	Namenoverzicht	44
	Afkortingenlijst	46
	Colofon	47

Uitgeverijen zijn mediabedrijven. Dat reikt verder dan digitalisering van uitgeefprocessen en producten, verder dan de vraag hoe uitgeverijen hun print-businessmodellen aanvullen met of omzetten in internet-businessmodellen. Het vraagt van uitgeverijen heroriëntatie op hun functie en op hun kerncompetenties en hoe ze die kunnen aanvullen door samenwerking met andere bedrijven, aankoop van of fusie met complementerende bedrijven, opleiding en training van de eigen mensen. Mediabedrijven gebruiken alle kanalen. De uitgeefsector verandert de komende jaren fundamenteel en is niet een separaat, maar een geïntegreerd onderdeel van het medialandschap in Nederland.

Het Nederlands Uitgeversverbond draagt actief bij aan deze veranderingen. Dat gebeurt door voorlichting en door kennis en ervaring uit te wisselen in workshops, trainingen, round tables en seminars. Dat gebeurt ook door voorwaarden te scheppen die ruimte bieden voor deze veranderingen, door aanpassing en modernisering van bestaande regels en afspraken in en tussen de verschillende branches in de mediawereld. Tevens wil het NUV bevorderen dat de overheid slechts steunt waar dat nodig is en terughoudend is (of wordt) waar de markt het prima zelf kan rooien, en dat is meestal het geval. Deze ontwikkeling vraagt om een aantal beleidsterreinen die NUV van oudsher behartigt, kritisch te heroverwegen, aan te passen en nieuwe toe te voegen.

Op het gebied van het auteursrecht heeft het NUV in het afgelopen jaar zijn uitgangspunten opnieuw geformuleerd. Producten van de geest zijn essentieel voor een kenniseconomie zoals de Nederlandse. Mobiele en interactieve mediacombinaties met print, internet, radio en tv bieden nieuwe mogelijkheden voor de totstandkoming en verspreiding van deze intellectuele producten. En dan gaat het om een breed scala van producten op het gebied van nieuws en opinie, onderwijs, beroep, bedrijven wetenschap, kunst en cultuur, enter- en infotainment. Het NUV wil dat consumenten en professionals kunnen kie-

zen uit een groot en veelzijdig aanbod, dat gemakkelijk is te verkrijgen en dat redelijk is geprijsd. En tevens dat makers vrijuit kunnen creëren en kunnen rekenen op een effectieve bescherming van en vergoeding voor hun werk. Uitgevers zullen daarvoor verantwoordelijkheid nemen door het werk van hun auteurs en hun eigen producten en diensten adequaat te beschermen, technologisch en contractueel. Dat wordt in eerste instantie bereikt door goed werkende en gecontroleerde zelfregulering tussen partijen, aangevuld met wetgeving. Bij elkaar de juridische randvoorwaarden die dit nieuwe spel de ruimte geven zodat de spelers met elkaar in vertrouwen kunnen samenwerken.

Een ander terrein is dat van de arbeidsvoorwaarden. We moeten toe naar een flexibeler stelsel. Zijn we nu nog bezig met het onderhouden en telkens weer uitonderhandelen van zes verschillende cao's, wij zouden toe willen naar één raam-cao die een aantal essentiële zaken regelt op hoofdpunten en die ruimte laat aan de verschillende sectoren en individuele bedrijven voor invulling van het eigen arbeidsvoorwaardenpakket. Dat kan zelfs tot op individueel niveau. Werknemers willen hun eigen carrière plannen, bedrijven willen competenties bij werknemers bevorderen die passen bij de steeds veranderende eisen die aan die bedrijven worden gesteld – dat moet het leidende thema zijn.

Ten slotte, deze ontwikkelingen betekenen ook voor het NUV dat we intensief moeten kijken naar samenwerking met andere branches en brancheorganisaties binnen de media. Het in 2010 opgerichte Platform voor de Creatieve Media Industrie is als netwerk daarvoor een goed begin.

Het gewone werk gaat ook door. De groepen binnen het NUV zijn op hun eigen terrein zeer actief. Over dat alles doen we hierna verslag.

Drs. Loek Hermans
Voorzitter

Mediabeleid

Het mediabeleid van het NUV staat in het teken van de persvrijheid. In 2011 zal dit niet anders zijn. Actueel in 2010 zijn discussies over journalistiek verschoningsrecht, terrorismebestrijding, het omgaan met klachten over media-publicaties en het wetsvoorstel over de bestrijding van computercriminaliteit.

Op 28 juli 2010 maakt het ministerie van Veiligheid & Justitie een vergaand conceptwetsvoorstel openbaar. Dit wetsvoorstel moet de bestrijding van computercriminaliteit versterken. Het voorstel is relevant voor uitgevers, omdat het ook gaat over onrechtmatige en strafbare online publicaties, het opnemen van gesprekken zonder toestemming en het overnemen van computergegevens zoals foto's en teksten. Het voorstel is daarmee een bedreiging voor de persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting. Bovendien discrimineert het voorstel online uitgaven.

Persvrijheid geschaad

Het NUV heeft in september 2010 op het conceptwetsvoorstel gereageerd. Een belangrijke bepaling in het voorstel is de bevoegdheid van de officier van justitie om gegevens op internet zonder rechterlijke tussenkomst ontoegankelijk te maken. Daarmee worden de strafrechtelijke mogelijkheden versterkt om 'strafbare content' op internet effectief te verwijderen. Invoering van een zelfstandige bevoegdheid voor de officier van justitie om websites en informatie te blokkeren vindt het NUV onacceptabel. Hiermee wordt de persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting geschaad. Niet alleen omdat online informatie zonder zorgvuldige voorafgaande rechterlijke toetsing – en dus te snel – verwijderd kan worden. Maar ook omdat bepaalde informatie wellicht niet eens meer wordt geproduceerd en/of geplaatst om zo het risico op ingrijpen te voorkomen. Zelfcensuur dus.

Rechterlijke afweging

Het NUV heeft in zijn reactie laten weten dat een objectieve beoordeling van webcontent bij de rechter veel beter is gewaarborgd dan bij het Openbaar Ministerie (OM). In het laatste geval zou het besluit om webcontent te blokkeren ingegeven kunnen zijn door politieke en subjectieve overwegingen. Het NUV vindt dat online informatie uitsluitend geblokkeerd mag worden als een onafhankelijke en onpartijdige rechter de informatie zorgvuldig heeft getoetst. Als de snelheid waarmee

online informatie zich kan verspreiden het probleem is, moeten de juridische procedures worden ingekort. Het achterwege laten van een zorgvuldige rechterlijke afweging – voor een democratie essentieel – is geen oplossing. Het vaksecretariaat Economische en Juridische Zaken blijft de ontwikkelingen volgen en doet zijn uiterste best om het wetsvoorstel zoals het er nu ligt, niet van kracht te laten worden. Waar mogelijk doen we dit samen met andere belanghebbende partijen.

Publieke omroep

In het publieke omroepdossier ondersteunt het vaksecretariaat branche- en werkgeversorganisatie NDP in haar streven naar een gelijk speelveld voor alle media. Na verschillende procedures op Europees en nationaal niveau is er in 2010 sprake van een doorbraak (zie de bijdrage van de NDP). Bovendien heeft het kabinet in 2010 aangekondigd 200 miljoen euro op de publieke omroep te gaan bezuinigen. Het is voor de concurrentiekracht van uitgevers van met name dagbladen van belang dat die bezuinigingen zoveel mogelijk nieuwe (internet) diensten betreffen. Die concurreren immers het meest met hun producten.

Mededingingsrecht

Samenwerking op brancheniveau is volgens de Mededingingswet toegestaan. Er is op dat gebied veel mogelijk, zolang er geen beperkende afspraken worden gemaakt over elementaire concurrentiegevoelige onderwerpen als productprijzen, hoeveelheden en kwaliteit. Het NUV blijft zich binnen de kaders van de wet inzetten voor een gezond ondernemersklimaat voor uitgevers.

Consultatie Gedragscode Leveringsvoorwaarden

In juni 2010 heeft het NUV in nauw overleg met VNO-NCW en MKB-Nederland gereageerd op de consultatie Gedragscode Leveringsvoorwaarden. Dit in het kader van de problemen met inkoopmacht in enkele bedrijfstakken, die het ministerie van Economische Zaken,

Landbouw & Innovatie (EL&I) heeft gesignaleerd. Het NUV realiseert zich dat inkoopmacht de vrije mededinging beperkt. Maar een bepaalde mate van inkoopmacht is inherent aan de marktdynamiek in een open economie. In de uitgeefbranche zijn overigens weinig problemen op dit punt bekend. Typisch voor uitgeverij is dat zij zowel leverancier zijn als afnemer: zij leveren boeken, tijdschriften en dergelijke en kopen bijvoorbeeld papier in. Het NUV heeft in zijn reactie benadrukt dat de voorgestelde gedragscode prematuur is: de kosten en de handhaving ervan zijn niet te overzien. Daarbij is de effectiviteit van een gedragscode onzeker. Omdat het om excessen gaat, zou het goed zijn deze beter te onderzoeken. Ook moet worden gekeken of de brancheorganisaties misschien meer ruimte moeten krijgen om te kunnen bemiddelen als dat nodig is. Het NUV zal in het vervolgtraject met VNO-NCW optrekken om extra wet- en regelgeving op dit punt zo veel mogelijk te voorkomen dan wel te beperken.

Europese en internationale ontwikkelingen

Veel nationale regelgeving vindt haar oorsprong in Europese richtlijnen en verordeningen of internationale verdragen. Het is daarom van groot belang om in samenwerking met internationale zusterorganisaties

van het NUV relevante ontwikkelingen te volgen en zo nodig te beïnvloeden. Onderwerpen die zowel in 2010 als 2011 op de Europese agenda staan, zijn onder meer: auteursrecht, btw, digitale bibliotheken, de beschikbaarheid van digitale informatie bijvoorbeeld in de vorm van open access, reclamebeperkingen, mededinging en online privacy. Het secretariaat coördineert de activiteiten van de Europese organisaties en inbreng vanuit het NUV op economisch en juridisch gebied voor *Federation of European Publishers (FEP)*, *European Federation of Magazine Publishers (FAEP)* en *European Newspaper Publishers Association (ENPA)*. Ook worden de activiteiten van de internationale organisaties *International Publishers Association (IPA)*, *Worldwide Magazine Media Association (FIPP)* en *World Association of Newspapers (WAN)* gevolgd.

Eerlijke concurrentie

De NDP is de branche- en werkgeversvereniging van dagbladuitgevers en hun digitale nieuwsproducten in Nederland. Alle uitgevers van betaalde dagbladen in Nederland zijn aangesloten bij de NDP.

Medio 2010 heeft de ledenvergadering ingestemd met een wijziging in de koers en verenigingsstructuur van de NDP. De branchevereniging zal zich de komende jaren verbreden tot een vereniging voor uitgevers van nieuwsmedia. De verbreding vloeit voort uit het toenemende aantal digitale uitgeefactiviteiten dat uitgevers ontwikkelen.

De NDP zal in 2011 haar naam veranderen in NDP Nieuwsmedia. De nieuwe missie van de NDP luidt: *de NDP draagt als brancheorganisatie de kracht en maatschappelijke functie van nieuwsmedia uit en maakt zich sterk voor de zakelijke en journalistieke belangen van de aangesloten uitgevers.* Naast verbreding en innovatie blijven public affairs, belangenbehartiging, de advertentiemarkt (Cebuco) en de jongerenmarkt (Krant in de Klas) belangrijke speerpunten van de brancheorganisatie. Krant in de Klas zal in 2011 verder gaan onder de naam Nieuws in de klas.

Public Affairs

Na een intensieve lobby heeft minister Van Bijsterveld eind 2010 de Tijdelijke wet mediaconcentraties (Twm) per 1 januari 2011 afgeschaft. Daarmee is een einde gekomen aan de wet die uitgevers crossmediale beperkingen oplegde. De dagbladmarkt is voortaan alleen nog onderworpen aan de reguliere mededingingstoets van de NMa. De NDP maakt zich al lange tijd sterk voor een gelijk speelveld in de concurrentie tussen publieke en private media. Ondanks de Europese regelgeving weigerde de Nederlandse overheid nieuwe diensten van de publieke omroep serieus te toetsen op marktverstoringseffecten. Samen met de commerciële omroepen en commerciële radio spande de NDP in 2009 een procedure aan tegen de verantwoordelijke minister. In december 2010 doet de rechter uitspraak: de minister moet de marktverstoringseffecten van nieuwe activiteiten van de publieke omroep wel degelijk vooraf onderzoeken. De minister heeft

inmiddels beroep aangetekend tegen deze voor uitgevers gunstige uitspraak.

Eind 2010 is ook op de langlopende kwestie van de programmagegevens vooruitgang geboekt. De Tweede Kamer heeft de minister in december gemaand snel werk te maken van de beschikbaarstelling van de weekgegevens.

Cebuco

Cebuco, het marketingplatform van de NDP, promoot het mediumtype dagbladen (en de sites) op de advertentiemarkt. Adverteerders, mediabureaus en reclamebureaus zijn in 2010 veelvuldig in contact gekomen met de activiteiten van Cebuco. Belangrijke speerpunten van Cebuco zijn onderzoek, promotionele activiteiten, het delen van kennis en het leveren van een bijdrage aan het vereenvoudigen van de complexiteit van formaten en tariefbepaling.

Accountability is voor de adverteerders belangrijker dan ooit. Dagbladen komen goed uit de effectonderzoeken die Cebuco heeft gehouden. Daarnaast ontwikkelt en vernieuwt het bereikonderzoek van NOM zich structureel. Cebuco heeft aan deze ontwikkeling een substantiële bijdrage geleverd, zowel aan bestuurlijke als technisch-inhoudelijke kant. Tevens is Cebuco betrokken bij STIR, dat zich richt op online bereiksonderzoek. De promotionele activiteiten van Cebuco worden onder meer zichtbaar in diverse masterclasses, workshops, sponsoring, persberichten, nieuwsbrieven en de website van de organisatie. Een groot jaarlijks terugkerend evenement is *Dagbladgoud*, de verkiezing van de beste dagbladadvertenties van het jaar.

De mediabranche is innovatief, complex en dynamisch. Kennis is om die reden onmisbaar voor mediaspecialisten. Cebuco biedt de markt met de website en de *Dagblad Academy* (www.dagbladacademy.nl) een toegankelijk,

up to date kenniscentrum waar mediaprofessionals op de hoogte kunnen blijven van de ontwikkelingen in de dagbladbranche.

In 2010 is de Cebuco Tarief Calculator (www.cebucotariefcalculator.nl) gelanceerd. Deze tool stelt mediaprofessionals in staat binnen enkele seconden berekeningen te maken voor dagbladcampagnes en maakt het mogelijk de tarieven van alle bij Cebuco aangesloten dagbladuitgeverijen te ontsluiten.

Krant in de Klas

Stichting Krant in de Klas (KiK) is het educatieplatform van de NDP. De stichting ondersteunt leerkrachten en docenten die dagbladen – op papier en digitaal – in hun lesprogramma willen verwerken. KiK biedt hen de gratis krantenservice, lesmaterialen en voorlichting.

Sinds de oprichting in 1976 spant KiK zich in voor media-educatie. Het lezen en bespreken van krantenteksten is een praktische oefening in zowel begrijpend lezen en

algemene ontwikkeling, als voor reflectie over media-boodschappen en de werking van nieuwsmedia.

KiK levert door middel van presentaties en publicaties een actieve bijdrage aan de discussie rondom mediawijsheid. KiK wijst consequent op het belang van het actief en kritisch gebruik van nieuwsmedia, een gedachte die steeds meer weerklank krijgt.

De afgelopen jaren is het belang van het verzamelen en delen van kennis steeds groter geworden voor KiK. Daarom participeert KiK regelmatig in onderzoeken. Zo is KiK lid van de onderzoeksprojectgroep 'Meten van Mediawijsheid'. Op verzoek van het Expertisecentrum Mediawijzer.net ontwikkelt deze projectgroep een meetinstrument om (veranderingen in) het niveau van mediawijsheid te meten.

Begin 2010 organiseert de stichting samen met het ANP de 25ste editie van de Krantenfoto Kinderjury. Hierbij wijst de Kinderjury een archieffoto van de in 2009 overleden Michael Jackson aan als Beste Krantenfoto van 2009. Daarnaast staat 2010 vooral in het teken van vernieuwing. Een *best practice* filmpje over KiK op het onderwijsplatform Leraar24.nl staat het gehele jaar in de Top-3 van best bekeken filmpjes.

De lesmaterialen van KiK worden ondergebracht in de leermiddelendatabanken van onder meer Kennisnet. Het resultaat van deze online activiteiten was een verdrievoudiging van het aantal downloads.

Samen met het Creative Learning Lab van Waag Society heeft KiK in het verslagjaar een innovatief leerarrangement bedacht, De Digitale Nieuwscollage. Hierin verzamelen leerlingen digitale krantenartikelen en maken zij een eigen nieuwsproductie met behulp van mobiele en multitouch technologie. Dankzij financiering door het Stimuleringsfonds voor de Pers en SNS REAAL Fonds, wordt dit project in 2011 gerealiseerd.

www.ndp.nuv.nl

Jacques Kuyf, voorzitter NDP:

'Een open speelveld met eerlijke concurrentie is onontbeerlijk, ook voor de Nederlandse mediabranche. Maar juist hier speelt de overheid een buitensporig grote rol. De overheid stelt via de publieke omroep allerlei subsidies beschikbaar voor nieuwe technologische ontwikkelingen, onder andere digitale platforms. En geeft private partijen daarmee het nakijken, want wij kunnen vanuit bedrijfseconomische motieven niet opboksen tegen overheidssubsidies. Het NUV en de NDP pleiten voor een duidelijke politieke keuze. Wat ons betreft moet de overheid subsidiëren wat het algemeen belang dient en niet zonder ondersteuning kan bestaan. Voor al het overige is een vrije marktwerking eerlijker en effectiever. Niettemin zijn we ook in gesprek met de publieke omroepen zelf om publiekprivate samenwerking te onderzoeken. Hierbij bestaat wel een lastige blokkade: er is geen wettelijke structuur die publiekprivate samenwerking mogelijk maakt.'

‘Een open
speelveld met
eerlijke
concurrentie is
onontbeerlijk’

Consumentenzaken

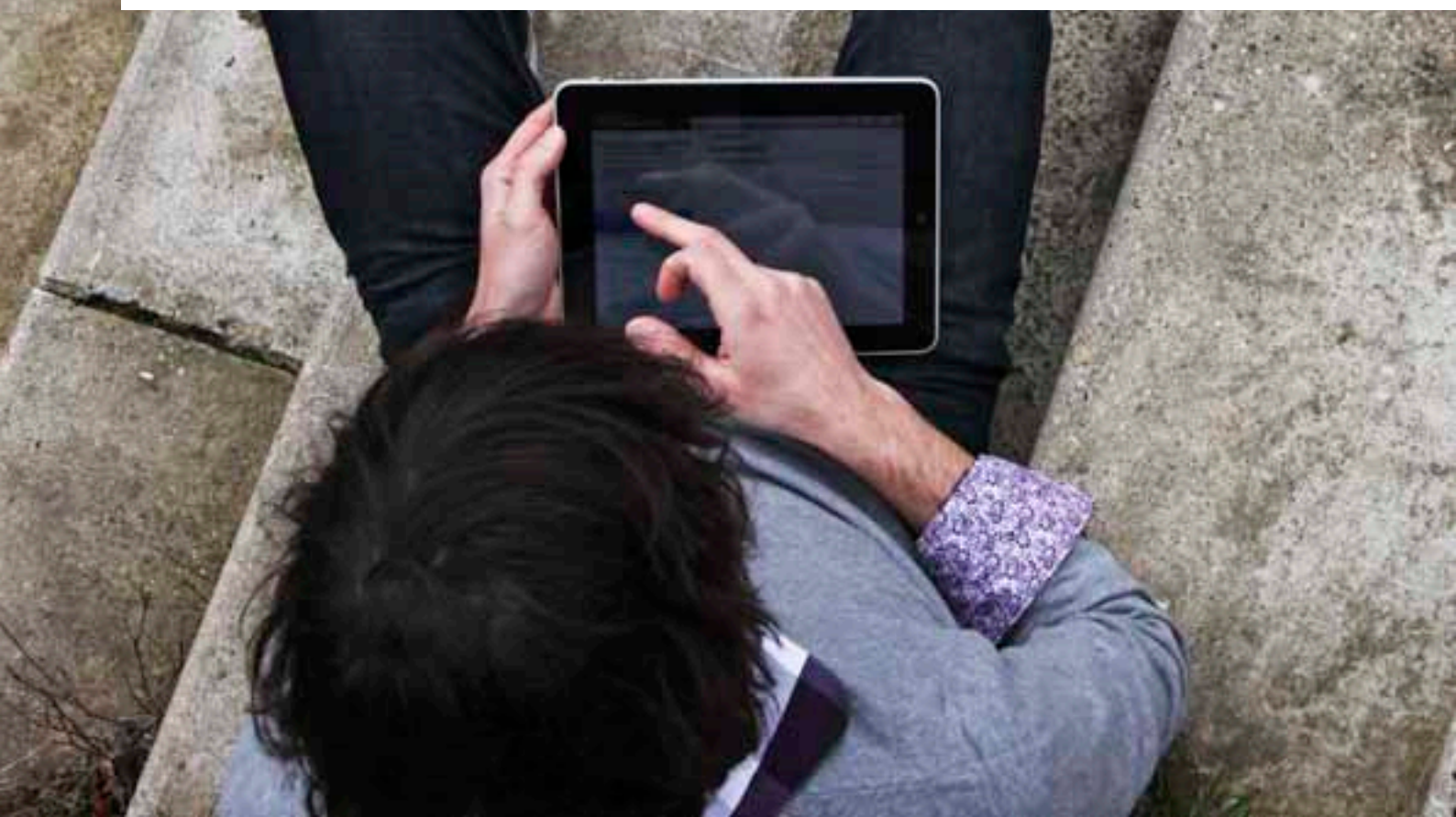
Het was voor consumenten nog nooit zo eenvoudig om informatie te vinden over diensten, producten en rechten. Dit maakt hen mondig. Tegelijkertijd staat consumentenbescherming in 2010 hoog op de politieke agenda's, zowel op nationaal als Europees niveau.

Een voorbeeld van vergaande consumentenbescherming op nationaal niveau is de wet met betrekking tot stilzwijgende verlenging en opzegtermijn bij lidmaatschappen, abonnementen en overige overeenkomsten. Een onderzoek van Maurice de Hond en een uitzending van consumentenprogramma *Kassa!* leidden in 2006 tot een initiatiefvoorstel, dat de stilzwijgende verlenging en de opzegtermijnen van abonnementen aan banden moet leggen. Het NUV maakt zich sterk voor uitzonderingen voor abonnementen op kranten en tijdschriften. Met suc-

ces: het wetsvoorstel mét gunstige uitzonderingspositie voor kranten en tijdschriften wordt eind 2009 door de Tweede Kamer met algemene stemmen aangenomen.

Behoeftte aan informatie

Het NUV heeft de ontwikkelingen rond het wetsvoorstel vanaf het moment van indienen gevolgd. Relevante nevenonderwerpen, zoals de ontwikkelingen op de Telecommarkt, worden door het vaksecretariaat Economische en Juridische Zaken nauwlettend in de gaten ge-

Consumenten- zaken

houden. Leden stellen de regelmatige updates hierover zeer op prijs. Het NUV heeft veel relevante informatie geplaatst in het besloten ledendeel van de website en stelt updates via RSS-feeds beschikbaar. Webstatistieken laten zien dat het onderwerp 'Abonnementen' sinds januari 2010 standaard in de top 3 van best bezochte pagina's staat.

Meer duidelijkheid

Bepaalde berichten in de media wekken bij consumenten de onterechte indruk dat de nieuwe wet per 1 januari 2010 van kracht zou zijn geworden. In januari zeggen diverse abonnees hun abonnement op, en doen daarbij een beroep op de wet. Consumenten denken dat de kortere opzegtermijn altijd geldt en dat abonnementen niet langer stilzwijgend mogen worden verlengd. Het vaksecretariaat Economische en Juridische Zaken ontvangt verontruste signalen van ledenbedrijven. Naar aanleiding hiervan plaatst het vaksecretariaat heldere informatie over de wet op de website, die ook consumenten meer duidelijkheid moet verschaffen. Het vaksecretariaat zorgt daarnaast voor voorbeeldteksten, die de leden kunnen gebruiken voor een brief of e-mail waarin ze abonnees tekst en uitleg geven over de nieuwe wet. Ook stelt het NUV een model voor abonnementsvoorwaarden beschikbaar. Alle teksten zijn bruikbaar voor zowel publieks- als vakuitgevers.

Ongewenste situaties

Het NUV beseft dat de ontstane onduidelijkheid kan leiden tot vervelende discussies tussen abonnees en abonnementenservice. Abonnees voelen zich opgelaten, soms geïrriteerd als zij een beroep doen op rechten die nog niet van kracht zijn. In bepaalde gevallen kan zelfs een agressieve sfeer ontstaan. Zulke situaties moeten zoveel mogelijk worden voorkomen. Daarom zoekt het vaksecretariaat begin 2010 contact met de belangrijke consumentenbelangenorganisaties om over de inhoud van het wetsvoorstel en de communicatie met belanghebbenden te overleggen.

Eerste Kamer

Begin 2010, als consumenten al een beroep doen op de nieuwe wet, wordt het wetsvoorstel behandeld in de Eerste Kamer. De Eerste Kamerleden gaan niet zonder meer akkoord met het door de Tweede Kamer aangenomen voorstel; zij leggen de initiatiefnemer van het wetsvoorstel nog een uitgebreide lijst kritische vragen voor. Een belangrijke vraag gaat over de verenigbaarheid van de inhoud van het wetsvoorstel met een nieuwe Europese consumentenrichtlijn (zie pagina 14). Over die richtlijn, waarin ook zaken als opzegtermijnen en stilzwijgende verlenging worden geregeld, wordt in Brussel al enige tijd onderhandeld. De Europese Commissie wil deze richtlijn in heel Europa op exact dezelfde manier invoeren, en dat roept de vraag op in hoeverre het zinvol is nu een Nederlandse wet in te voeren die daarmee mogelijk in strijd is. Het lobbyteam Abonnementen, dat bestaat uit NUV-directeur Geert Noorman, voorzitter Loek Hermans, secretaris Juridische Zaken Miranda Maasman en een aantal betrokken leden, stelt vast dat de uitzondering die in het wetsvoorstel is gegund aan abonnementen op kranten en tijdschriften wordt gesteund door de Eerste Kamerleden. Het lobbyteam ziet daarom geen aanleiding te pleiten voor verdere aanpassing of voor het stellen van vragen.

Kansen pakken

In februari 2010 valt het kabinet Balkenende IV. Begin maart wordt het betreffende wetsvoorstel niet controversieel verklaard, in september neemt de Eerste Kamer het verder in behandeling. Een maand later wordt het voorstel aangenomen. De nieuwe regels worden per 1 januari 2012 van kracht. Meteen na publicatie begint het NUV met de voorbereidingen voor een informatiemiddag voor leden met de titel *De nieuwe abonnementswet, bedreiging of kans?* die in januari 2011 plaatsvindt. De bedoeling is de leden niet alleen te informeren over wat wel en niet is toegestaan, maar hen ook te wijzen op (marketing-)kansen van deze wet, die een goede aanleiding vormt om contact te leggen met de aanstaande, bestaande

en ex-abonnee. Ruim 150 leden wonen de bijeenkomst bij.

Nieuwe consumentenrichtlijn

Behalve de Abonnementenwet speelt er in 2010 nog meer op het gebied van consumentenzaken. Zo wordt in Brussel volop onderhandeld over een nieuwe consumentenrichtlijn, die vier bestaande richtlijnen moet samenvoegen. De nieuwe richtlijn kan gevolgen hebben voor uitgevers, omdat deze bepalingen bevat over opzegtermijnen en stilzwijgende verlenging van abonnementen. Daarnaast is in diverse conceptrichtlijnen sprake van een regeling over annulering van koop 'buiten de verkoopruimte' waaronder ook wordt verstaan het afsluiten van abonnementen op kranten en tijdschriften. De huidige richtlijn en daarop gebaseerde wetgeving kent een uitzondering voor het zogenaamde annuleringsrecht voor kranten en tijdschriften. De nieuwe richtlijn zal een einde maken aan zoveel mogelijk van dit soort uitzonderingen. Bovendien wil de Europese Commissie de herroepingstermijn bij koop buiten de verkoopruimte verlengen van zeven tot veertien dagen. Er ligt zelfs een plan om die termijn pas te laten beginnen bij ontvangst van het eerste nummer. Gevolg: abonnees hebben bij het einde van de termijn al een stapel (dag)bladen ontvangen die door het verstrijken van de tijd waardeloos zijn geworden. De verlenging van de annuleringstermijn betekent ook dat uitgevers met een webshop langer in onzekerheid verkeren over het al dan niet terugdraaien van de verkoop. De Europese Commissie streeft naar 'maximale harmonisatie' van de richtlijn: een gelijk niveau van consumentenbescherming in de gehele EU, waarop geen afwijkingen mogelijk zijn. Zelfs niet als deze in het voordeel zijn of lijken van de consument.

Herroepingsrecht

Het NUV zet zich in 2010 in voor behoud van de uitzondering op het herroepingsrecht voor losse nummers en abonnementen op kranten en tijdschriften en – als dat niet mogelijk is – voor een verhoging van het bedrag

waaronder geen herroepingsrecht geldt. Het NUV reageert direct op het idee dat afgeleverde bladen binnen de termijn van het herroepingsrecht door de afnemer moeten worden vergoed. Het NUV wijst erop dat een vergoedingsregeling voor reeds geleverde (dag)bladen nog geheel ontbreekt in de richtlijn. Het NUV stelt bovendien vast dat het herroepingsrecht zelfs bij volledige vergoeding van reeds geleverde bladen schade toebrengt aan uitgevers. Immers, zo'n regeling neemt de administratieve lasten voor de uitgeverij niet weg en het afdwingen van de vergoeding kan onder omstandigheden voor de uitgeverij kostbaarder zijn dan het erbij laten zitten.

Een groot risico op misbruik ligt dan op de loer. In 2010 onderhoudt het NUV intensief contact met zowel de Nederlandse Europarlementariërs als het ministerie van EL&I over deze en andere kwesties.

Europese koepelorganisaties

De nieuwe consumentenrichtlijn is een uitgebreide verzameling regels geworden en het aantal amendementen dat wordt ingediend en gewijzigd maakt het lastig om de ontwikkelingen van een afstand te volgen. Mede om die reden is het goed dat het NUV is aangesloten bij de Europese tijdschriftenkoepel FAEP en de dagbladkoepel ENPA, organisaties die zijn gevestigd in Brussel en die nauwe contacten onderhouden met de rapporteur en andere sleutelfiguren. Het vaksecretariaat Economische en Juridische Zaken wijst beide Europese organisaties op specifieke Nederlandse zorgen en argumenten, zoals de potentieel schadelijke gevolgen van bepalingen in de richtlijn in combinatie met Nederlandse (abonnementen)wetgeving. De FAEP en ENPA nemen deze argumenten mee in hun eigen lobby.

Groep Algemene Uitgevers

De consument dienen

De Groep Algemene Uitgevers (GAU) behartigt de belangen van ruim honderd Nederlandse boekenuitgevers van literatuur, kinderboeken en non-fictie. Behalve met juridische dossiers heeft de GAU zich in 2010 onder meer beziggehouden met diverse digitaliseringskwesaties.

De producten van de leden van de GAU zijn bestemd voor de publieksmarkt. Het effect van de crisis is in dit segment goed voelbaar: de omzet komt in 2010 3,5 procent lager uit dan in 2009. Digitalisering is bezig aan een opmars: in 2010 bestaat 1 procent van de omzet uit e-books. Hoewel dit aandeel ten opzichte van de traditionele boeken marginaal is, is er wel sprake van een verdrievoudiging ten opzichte van het jaar ervoor. Met de introductie van de iPad, de onstuitbare opmars van apps en de groei van sociale media opent zich een nieuwe wereld voor de uitgeversbranche. Het GAU-bestuur werkt in dit verband aan vraagstukken als piraterijbestrijding, digitaal huren en de wenselijkheid en uitvoerbaarheid van een gezamenlijke digitale infrastructuur voor e-books.

Duidelijk signaal

De GAU heeft in 2010 voor uitgevers van geïllustreerde non-fictie een bijeenkomst georganiseerd over digitaal uitgeven. Ook zijn we in samenwerking met de stichting Brein een pilot gestart voor piraterijbestrijding op internet. We willen meer inzicht krijgen in dit fenomeen en concrete ervaring opdoen. Tegelijkertijd willen we met de pilot een duidelijk signaal afgeven aan digitale piraten. Dit is in het belang van uitgevers, auteurs en boekverkopers. Wat juridische zaken betreft heeft de GAU in 2010 prioriteit gegeven aan het Addendum voor e-books, de totstandkoming van een Kinderboekenmodelcontract en de onderhandelingen met auteursrechtorganisatie Lira over collectieve exploitatie in het digitale domein van rechten van auteurs.

Hoogtepunt

Net als in 2009 besteedt de GAU in 2010 veel aandacht aan belangenbehartiging in de branche. Met succes. De inspanningen van de GAU hebben geleid tot een historische wijziging in de structuur van de KVB (Koninklijke

Vereniging van het Boekenvak) en de oprichting van een Coöperatie van Boekenuitgeverijgroepen van het NUV.

BoekenVakbeurzen

De GAU organiseert al een aantal jaar de BoekenVakbeurzen. In 2009 is bij wijze van experiment voor een nieuwe opzet gekozen in de Jaarbeurs te Utrecht. Naar aanleiding van reacties van leden heeft de GAU besloten de nieuwe opzet niet door te zetten. Met ingang van januari 2011 is ervoor gekozen om de beurzen te organiseren in Hoewelaken, zodat leden tijd en geld besparen.

www.gau.nuv.nl

Ria Derks, voorzitter Groep Algemene Uitgevers:

'Nieuwe media spelen in 2010 een grote rol. De ontwikkelingen in het boekenvak zijn in een stroomversnelling geraakt. Nieuwe media bestaan naast papier, want gewone boeken blijven ook goed verkopen. Volop kansen voor de uitgeverijen dus. Wie het slim aanpakt verkoopt bijvoorbeeld niet alleen een klassieke reisgids, maar regelt ook dat mensen een app met reisinformatie kunnen downloaden terwijl ze door Rome lopen. Of de uitgeverij zorgt ervoor dat mensen bundels van producten kunnen huren. Op vakantie, bijvoorbeeld. Nieuwe producten en diensten moeten de consument dienen. En de consument wil vooral gemak. De consument wil niet eindeloos accounts aanmaken, hij wil een centrale verzameling kunnen aanleggen. Daarom werken we aan een digitale infrastructuur die standaardisatie biedt. We experimenteren, overleggen en helpen mee. Het Addendum bij het Modelcontract, dat de auteursvergoeding regelt voor digitale content, was in 2010 ook een belangrijke mijlpaal. Ons streven is een houdbare vorm, voor auteurs, het boekenvak en consumenten.'

Reclame en commerciële communicatie

Advertenties zijn een van de belangrijke inkomstenbronnen van de uitgeefsector. Het NUV zet zich actief in voor de vrijheid van commerciële communicatie en strijdt waar nodig tegen nieuwe reclameverboden en reclamebeperkingen.

De overheid zet reclameverboden en reclamebeperkingen doorgaans in om een gedragsverandering bij burgers in gang te zetten, zoals energiebesparing en een gezonde leefwijze. De wetgever ziet daarbij soms over het hoofd dat dit soort maatregelen een nadelig effect kunnen hebben op de inkomsten van uitgevers. Zij hebben de advertentie-inkomsten nodig om artikelen te kunnen schrijven over maatschappelijk relevante thema's en daarmee burgers te informeren en te helpen bij het maken van de juiste keuzes.

Informatie over energieverbruik

In 2010 wordt op Europees niveau in het kader van milieuvriendelijk gedrag opnieuw gesproken over invoering van verplichte informatie over het energieverbruik van auto's in autoadvertenties. Deze informatie moet kopers stimuleren te kiezen voor een zuinige auto. In Nederland moeten in 2010 op grond van de Reclame Code advertenties en reclames – zowel in print als op

televisie en andere media – al worden voorzien van informatie over het energieverbruik. Daarmee lijken de effecten van de komende Europese wetgeving voor de Nederlandse praktijk gering. Maar de Europese Commissie wil de verplichtingen uitbreiden naar de zogenaamde light commercial vehicles, zoals busjes en bestelwagens. De formulering van de voorgestelde voorschriften is zodanig, dat vooral printadvertenties nadelig beïnvloed kunnen worden. Dit kan weer leiden tot een achterstandspositie voor kranten en tijdschriften.

De vraag is of advertentievoorschriften voor bijvoorbeeld auto's daadwerkelijk leiden tot de gewenste gedragsverandering. In 2010 wordt in opdracht van het Europees Parlement onderzoek gedaan naar onder meer het consumentengedrag bij de aanschaf van een auto. Uit het rapport blijkt dat consumenten weliswaar beseffen dat hun keuze het milieu beïnvloedt, maar dat dit niet betekent dat zij zich laten leiden door de energielabels

333

Reclame en commerciële communicatie

in een advertentie. Het brandstofverbruik speelt pas een rol in de tweede fase van de besluitvorming, zo laat het onderzoek zien. Informatie over het energieverbruik in de advertentie heeft weinig zin en is in een later stadium – bij de werkelijke keuze – veel relevanter. Het NUV en de koepelorganisaties FAEP (tijdschriften) en ENPA (dagbladen) wijzen de verantwoordelijke Europarlementariërs in 2010 voortdurend op de twijfelachtige resultaten van advertentievoorschriften, op het betreffende onderzoek en de schadelijke gevolgen van dergelijke maatregelen. Deze inspanningen leidden eerder al tot uitstel van maatregelen voor autoadvertenties.

Producten met een stekker

In 2010 is er opnieuw aandacht voor advertentievoorschriften voor energiegerelateerde producten, zoals televisies, wasmachines en computers. De wetgever gaat ervan uit dat de consument een milieuvriendelijke, energiebesparende keuze maakt als de advertentie een energielabel bevat. Van een definitief besluit hierover komt het in 2010 niet, maar het onderwerp blijft in 2011 op de (politieke) agenda staan. Het NUV volgt de ontwikkelingen en informeert beleidsmakers waar nodig over de mogelijk schadelijke gevolgen voor de uitgeefsector. De sector die, door volop te schrijven over milieubewust gedrag, juist bijdraagt aan een gedragsverandering bij lezers.

Level playing field

Reclame maken voor buitenlandse kansspelaanbieders is verboden en de leden van het NUV houden zich hier trouw aan. Gevolg is dat zij advertentie-inkomsten mislopen. In aanloop naar het WK Voetbal adverteerde een aantal websites toch voor kansspelaanbieders zonder Nederlandse vergunning en verdienden hiermee veel geld. Advertentie-inkomsten die de NUV-leden graag hadden willen ontvangen. De indruk bestond bovendien dat het ministerie onmiddellijk zou ingrijpen als bekende bladen zouden adverteren, terwijl zij het adverteren op die websites oogluikend leek toe te staan. Het NUV heeft

hierop in een brief aan het ministerie van Veiligheid & Justitie gewezen en aangedrongen op handhaving voor alle partijen, niet alleen gerenommeerde uitgevers. Het ministerie heeft laten weten dat er wel degelijk gehandhaafd werd. Daarnaast liet V&J weten dat de door het NUV aangemelde overtreders op de zwarte lijst waren geplaatst voor banken, die daarmee het verzoek krijgen geen zaken meer te doen met zo'n partij.

Online advertentiemarkt

In 2010 vindt een aantal belangrijke ontwikkelingen plaats op de online advertentiemarkt. Vrijwel elke uitgever beheert ten minste één website. Het aantal betaalde websites is nog beperkt; zelfs als sites hoogwaardige content bevatten is de bereidheid daarvoor te betalen vooralsnog gering. Alleen in het vak- en wetenschapssegment zijn betaalde websites gebruikelijk. Websites worden hoofdzakelijk gefinancierd door adverteerders. Die adverteerders willen zo nauw mogelijk aansluiten bij de wensen en interesses van webbezoekers. Cookies zijn kleine tekstbestanden die op de computer van een gebruiker worden geplaatst en bepaalde informatie 'onthouden', zoals wachtwoorden, winkelmandjes, taalvoorkeuren en eerder bezochte websites. Uit die eerder bezochte websites kan een adverteerder afleiden welke interesses een webgebruiker vermoedelijk heeft en op basis daarvan advertenties tonen die daarbij aansluiten. Dit soort advertenties zorgt voor efficiency voor het bedrijf en de gebruiker en voor gratis dienstverlening.

Vooruitlopend op een nieuwe Europese e-privacyrichtlijn, die in 2011 geïmplementeerd wordt, heeft het ministerie van EL&I in 2010 een conceptwetsvoorstel gepresenteerd met daarin aangescherpte regels voor het gebruik van cookies en vergelijkbare technieken. Het in eerste instantie gepresenteerde wetsvoorstel gaat verder dan de Europese richtlijn. Hierdoor dreigt concurrentienadeel te ontstaan voor Nederlandse ondernemingen. Organisaties die actief zijn op de Nederlandse online advertentiemarkt, waaronder uitgevers vertegenwoordigd door

het NUV, voorzien een onwerkbaar situatie: irritatie bij webgebruikers en negatieve economische gevolgen voor de Nederlandse online marketingbranche.

Gezamenlijk standpunt

Het NUV en de Dutch Dialogue Marketing Association (DDMA) trekken eerst gezamenlijk op in hun reactie op het voorstel. Via een brancheraadpleging worden de leden geïnformeerd en wordt input verzameld. De brancheraadpleging leidt snel tot een gemeenschappelijk standpunt van NUV en DDMA. Uiteindelijk haken ook de Bond van Adverteerders (BVA), Interactive Advertising Bureau (IAB), Thuiswinkel.org, het Platform Affiliate Netwerken (PAN), het Platform Internet Bureaus Nederland (PIBN) en het Platform Media Adviesbureaus (PMA) aan. Ook VNO-NCW neemt deel aan de consultatie. Het resultaat is een overtuigend position paper, waarin partijen toelichten waarom het wetsvoorstel verworpen moet worden en waarin zij alternatieven voor zorgvuldig cookiegebruik presenteren. Die alternatieven liggen in de sfeer van zelfregulering: meer transparantie en controle van de webgebruiker. Bijvoorbeeld in de vorm van een cookiezegel, waar webbezoekers informatie krijgen over het gebruik van cookies. Naar aanleiding van het paper komt het ministerie net voor de zomer met een aangepast wetsvoorstel, waarin het eerdere 'voorafgaande ondubbelzinnige toestemming' voor gebruik van cookies door het veel neutralere 'toestemming' is vervangen. Volgens dit voorstel moet voor het gebruik van cookies toestemming zijn verkregen van de gebruiker en moet er informatie over het gebruik van cookies zijn verstrekt. Het wetsvoorstel dat het ministerie, na het advies van de Raad van State, in november naar de Tweede Kamer stuurt, bevat nog altijd het neutrale begrip 'toestemming'. Maar de discussie over de juiste interpretatie van dat begrip 'toestemming' en de bijbehorende verplichtingen laait eind 2010 opnieuw op. Dat gebeurt mede onder invloed van een zogeheten opinie van de Artikel 29 Werkgroep, die bestaat uit nationale privacytoezicht-houders van de lidstaten. In 2011 moet de Tweede Kamer

een besluit nemen over de nieuwe wetgeving, die op 25 mei in nationale wetgeving geïmplementeerd moet zijn. Het NUV en andere organisaties voorzien Kamerleden in 2010 van gedetailleerde informatie over de mogelijke gevolgen van te vergaande wetgeving en over de zelfreguleringplannen als invulling van de wettelijke verplichtingen. Deze plannen worden in de loop van 2010 en in 2011 concreet uitgewerkt. Het NUV blijft actief betrokken bij de zelfregulering, die hopelijk de vorm van een reclamecode kan krijgen.

Code Postfilter

De nieuwe Telecomwet en het wettelijk Bel-me-niet Register hebben geleid tot beperkingen voor e-mail en telemarketing. Mogelijk gevolg hiervan is een toename van mailings per post. In 2010 wordt de stichting Postfilter in het leven geroepen. Doel van het initiatief is het wegnemen van eventuele irritatie bij consumenten over ongevraagde post en het voorkomen van nieuwe wetgeving, zonder organisaties op te zadelen met extra administratieve lasten of hen te belemmeren in hun marketingactiviteiten. Behalve het NUV participeren onder meer de Nederlandse postbedrijven, de Koninklijke Vereniging Grafische Ondernemers (KVGGO), Thuiswinkel.org, DDMA en de Vereniging van Fondsenwervende Instellingen (VFI) in dit initiatief van zelfregulering. Consumenten kunnen zich bij Postfilter centraal afmelden voor ongevraagde geadresseerde post. Ook beheert de stichting het Overledenenregister. In 2010 wordt een akkoord bereikt over de Code Postfilter, een set regels voor het gebruik van ongevraagde geadresseerde reclamepost. Deze code, onderdeel van de Nederlandse Reclame Code, treedt per 1 januari 2011 in werking. Vanaf deze datum moeten leden van aangesloten organisaties de registers raadplegen alvorens ongevraagde geadresseerde post te verzenden. Voor leden van het NUV is het gebruik van de diensten van Postfilter gratis.

Groep Publiekstijdschriften

De kracht van print

Bij de Groep Publiekstijdschriften (GPT) zijn 27 uitgevers van publieks- en opinie-tijdschriften en omroepbladen aangesloten. De GPT heeft zich in 2010 onder meer beziggehouden met de abonnementenwetgeving.

De leden van de GPT brengen in totaal bijna 200 publieks- en opinietijdschriften en omroepbladen op de Nederlandse markt. De GPT initieert activiteiten op de beleidsterreinen advertentiemarkt, lezersmarkt, online, onderzoek en educatie. In samenwerking met het NUV-vaksecretariaat hebben we ons in 2010 gericht op bijvoorbeeld de nieuwe wet verlenging abonnementen, het voorontwerp auteurscontractenrecht en de cao-onderhandelingen BTU en PUOP.

Advertentiemarkt

Het GPT-bestuur heeft in 2010 advertentiemarketing benoemd tot speerpunt. In dat licht heeft de GPT het initiatief genomen voor Magazines.nl. Deze organisatie start op 1 januari 2011 en heeft als primair doel om de advertentiemogelijkheden in publiekstijdschriften beter over het voetlicht te krijgen.

Hoogtepunten

De Week van het Tijdschrift is sinds 2007 een jaarlijks terugkerend hoogtepunt, waarbij de GPT samenwerkt met distributeurs Aldipress en Betapress. In 2010 verspreiden we vanuit 2.600 deelnemende verkooppunten 470.000 exemplaren van het tijdschrift *Best Bites*. In december 2010 worden tijdens het jaarlijkse TijdschriftenGala de Mercurus uitgereikt. Er worden prijzen uitgereikt in tien categorieën, zoals Tijdschrift van het Jaar (*Glamour*), Hoofdredacteur van het Jaar (Hilmar Mulder, *Grazia*) en de Mercur d'Or/LOF-prijs voor publiekstijdschriften (*Vrij Nederland*).

Overige activiteiten

De uitgeefactiviteiten van de uitgevers van publieks-tijdschriften breiden zich steeds meer uit naar online producten. In 2010 heeft het GPT-bestuur een digitale agenda opgesteld. De Commissie Onderwijsfonds Publiekstijdschriften (COP) ontwikkelt samen met de NVJ

educatieve activiteiten voor de GPT-achterban, zoals de Expeditie Bladenmaken en de Kijk op Beeld Dagen. Ook participeert de GPT actief in besturen, technische commissies en/of adviescommissies van diverse nationale en internationale organisaties.

Europese onderwerpen

Veel nationale wetgeving vindt haar oorsprong in Europese richtlijnen, verordeningen en verdragen. De GPT is aangesloten bij de Europese tijdschriftorganisatie FAEP en de internationale tijdschriftorganisatie FIPP. Belangrijke Europese onderwerpen in 2010 zijn de advertentierichtlijnen, de btw en het onderzoek van de Europese Commissie naar Google en abonnementendienst Apple.

www.gpt.nuv.nl

Auke Visser, voorzitter Groep Publiekstijdschriften:

'Elk blad heeft een unieke een-op-een relatie met zijn lezers. En anders dan bij de krant of op televisie, vormen advertenties een welkome afwisseling. Een advertentie past in het Umfeld van een blad, versterkt de boodschap. Dat maakt reclames in tijdschriften zeer krachtig. Dat geldt ook voor de nieuwe digitale media. Hoewel reclame op digitale media nog in de kinderschoenen staat, biedt de nieuwe dynamiek allerlei kansen. Om een persoonlijke lezersrelatie te combineren met allerlei creatieve mogelijkheden, bijvoorbeeld: beweging, geluid, apps, links. Daarom zijn we vanuit de GPT gestart met Magazines.nl. Dit wordt een apart instituut dat algemene kennis biedt over het adverteren in bladen, met de nadruk op relevant onderzoek. Verder bundelen we hier alle informatie over tijdschriftreclame: van tariefkaarten tot contactadressen. Zo kunnen we kennis verdiepen en creativiteit meer ruimte geven.'

Auteursrecht

Het vaksecretariaat Economische en Juridische Zaken heeft zich in 2010 sterk gemaakt voor aanpassing van het voorontwerp van wet voor auteurscontractenrecht. Dit voorstel is volgens het NUV niet alleen overbodig, het heeft ook nadelige gevolgen voor uitgevers én auteurs. Op het gebied van collectieve contracten buigt het NUV zich in 2010 over de readerregeling, het reprorecht en de digitale rechten van e-books.

Op 1 juni 2010 publiceert de minister van Veiligheid & Justitie een voorontwerp met een voorstel voor een apart hoofdstuk auteurscontractenrecht in de Auteurswet. Met deze wetswijziging wil de minister de positie van de natuurlijke maker ten opzichte van de exploitant van zijn werken versterken. Huidige uitgeefovereenkomsten worden beheerst door de contractvrijheid en de algemene beginselen van redelijkheid en billijkheid. Het voorontwerp perkt deze vrijheid in. Zo is in het voorontwerp de overdracht van rechten bij leven niet langer mogelijk en

kan slechts een exclusieve licentie voor maximaal vijf jaar worden verkregen. Het NUV voorziet dat de voorgestelde maatregelen in verschillende sectoren verschillend zullen uitpakken en dat deze zullen leiden tot ongewenste gevolgen voor uitgevers en auteurs.

Voldoende middelen voor auteurs

Het NUV heeft in september 2010 een uitgebreide schriftelijke reactie aan het ministerie van Veiligheid & Justitie verzonden. Hiervoor heeft het NUV input gevraagd

aan de leden. Ook de uitgeefgroepen en een aantal individuele ledenbedrijven hebben, ondersteund door het vaksecretariaat Economische en Juridische Zaken, gereageerd richting het ministerie. Rode draad: auteurs hebben onder het geldende recht wel degelijk middelen om zich indien nodig tegen de exploitant te verweren. Zo kan de rechter bij onvoorziene omstandigheden op grond van de redelijkheid en de billijkheid ingrijpen. En in het geval van een toerekenbare tekortkoming in de nakoming kan een uitgeefovereenkomst worden ontbonden. Los daarvan staat het auteurs vrij om een eventueel volgend werk bij een andere uitgever onder te brengen. Een goede relatie met hun auteurs is voor uitgevers en redacties dan ook van groot belang. Dat is al decennia zo: het Nederlandse modelcontract voor oorspronkelijk Nederlandstalig literair werk bestaat al sinds 1973. Toch meent de wetgever te moeten ingrijpen in de markt. Achterliggende gedachte: auteurs zitten in een ongelijkwaardige onderhandelingspositie en worden vaak door hun uitgevers uitgebuit.

Concrete bezwaren

Misstanden op grote schaal zijn binnen de uitgeverij niet aan de orde. Waarom hebben auteurs, ondernemers op de vrije markt, verdergaande bescherming nodig? De huidige generatie auteurs is mondig, kan bovendien rekenen op de steun van hun beroepsorganisaties en heeft dankzij internet de mogelijkheid zo veel te publiceren als gewenst. Los daarvan zijn de effecten van het huidige wetsvoorstel voor zowel uitgevers als auteurs onduidelijk.

De belangrijkste bezwaren op een rij

De voorgestelde onmogelijkheid van overdracht van rechten bij leven en de maximale exclusieve licentieduur van vijf jaar zullen leiden tot *rechtsonzekerheid* bij uitgevers. De wetgever gaat hiermee volledig voorbij aan de investeringen die uitgevers gedurende die vijf jaar hebben gedaan. In algemene zin overstijgt het verdienmodel van uitgevers vaak vijf jaar, omdat boeken jaren na publicatie alsnog een succes kunnen worden. Rechtson-

zekerheid voor de uitgever leidt tot lagere royalties voor auteurs. Het voorstel werkt dus *averechts*.

Het wetsvoorstel houdt geen rekening met de *diversiteit* binnen de uitgeverijbranche. Zo is de opzegtermijn na vijf jaar met name voor educatieve uitgevers en uitgevers van producten voor vak en wetenschap, waar veelal wordt gewerkt met omvangrijke verzamelwerken en grote auteursteams, onwerkbaar. Wat als een auteur zijn licentie opzegt terwijl de onderwijsmethode nog jaren gebruikt zou kunnen worden?

Het huidige wetsvoorstel is kennelijk geïnspireerd door het auteurscontractenrecht in *Duitsland*. Die wet, ingevoerd in 2002, heeft ongunstige gevolgen gehad voor zowel makers als exploitanten. De focus van Duitse uitgevers op succesproducten heeft geleid tot verschroming van het aanbod. En omdat omzetten onder druk komen te staan, krijgen auteurs een lagere vergoeding voor hun creaties.

Het NUV voelt zich gesterkt door het rapport van de Adviescommissie auteursrecht, dat de voorgestelde overdrachtafschaffing en opzegbaarheid van vijf jaar onderuithaalt. De commissie stelt als alternatief een uitwerking van de *non-usus* voor, op grond waarvan door de exploitant niet of onvoldoende geëxploiteerde bevoegdheden naar de auteur terugkeren.

Meedenken

Het NUV heeft aan het ministerie en aan de politiek laten weten graag te willen meedenken over de wijze waarop het auteursrecht, mede in het licht van de digitale ontwikkelingen en het stimuleren van innovatie, het beste zou kunnen worden geregeld. Daarbij maakt het NUV zich sterk voor zelfregulering. Een en ander is simpeler en beter te regelen door uitwerking van *non-usus* en eventueel een bestsellerbeding dat makers een ruimere vergoeding in het vooruitzicht stelt bij (onverwachte) successen. In de door het NUV gehanteerde modelcon-

tracten zijn hieraan al bepalingen gewijd: een bewijs dat zelfregulering maatoplossingen kan bieden. In dit verband vindt regelmatig overleg plaats met belanghebbende partijen als exploitanten, afnemers, politiek en makers. Dit gebeurt onder meer onder de vlag van VOICE, Stichting Auteursrechtbelangen (STARBEL) en VNO-NCW en MKB-Nederland.

Cursus auteursrecht

De Stichting Juridische Dienstverlening organiseert in 2010 voor de vierde keer de cursus 'Auteursrecht in de uitgeverijpraktijk'. Dit gebeurt onder leiding van docenten van het vaksecretariaat Economische en Juridische Zaken. In de cursus worden 22 deelnemers, werkzaam in uiteenlopende functies binnen het uitgeverijwezen, uitgebreid geïnformeerd over verschillende aspecten van het auteursrecht. Doel van de cursus is deelnemers uit te rusten met theoretische kennis die zij zelfstandig kunnen toepassen. Behalve theorie biedt de cursus veel ruimte voor de praktijk. Op maandag 4 oktober 2010 heeft de laatste bijeenkomst plaatsgevonden. Deze eindigde met een feestelijke uitreiking van de 'NUV-certificaten Praktijkkennis Auteursrecht' door directeur Geert Noorman. Naar aanleiding van de reacties van cursisten – die de cursus waarden met een ruime 8 – worden de opzet en de inhoud van de cursus en het studiemateriaal in 2011 verder onderzocht.

Collectieve contracten

Het vaksecretariaat Economische en Juridische Zaken is ook op het gebied van collectieve contracten actief geweest in 2010. Het gaat om de readerregeling met universiteiten, de reprorechtregeling en de samenwerkingsovereenkomst met Lira, de auteursrechtorganisatie voor literaire auteurs.

Readerregeling universiteiten

De gesprekken tussen het NUV/PRO en de Vereniging van Universiteiten (VSNU) over een nieuwe readerovereenkomst zijn al in 2008 gestart. Na redelijk moeizame

onderhandelingen is in de zomer van 2009 een akkoord bereikt, behalve over de betaling en facturatie van de afkoopsom. De afspraak was dat dit laatste punt op bestuursniveau zou worden afgekaart, zodat eind 2009 de nieuwe readerovereenkomst kon worden vastgesteld. Dat bestuurlijk overleg heeft nooit plaatsgevonden. De onderhandelingen zijn op verzoek van de VSNU aangehouden, omdat zij geen instemming hadden van alle individuele universiteiten en omdat de Radboud Universiteit Nijmegen zelf onderzoek wilde doen naar het readergebruik. Op 29 juni 2010 ontvangt het NUV per brief een opzegging van de readerovereenkomst door de VSNU, Radboud Universiteit Nijmegen en de Universiteit van Tilburg. Individuele universiteiten kunnen de readerovereenkomst niet opzeggen, omdat de VSNU de contractpartner is. Naar aanleiding van deze opzegging heeft in september een overleg plaatsgevonden met de VSNU. Hierin heeft het NUV voorgesteld een gezamenlijk onderzoek uit te voeren naar het huidige digitale en papieren readergebruik. Op basis van de uitkomsten kan een nieuwe regeling worden vastgesteld die met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2011 van kracht is. De VSNU heeft laten weten dat de leden instemmen met zo'n onderzoek. Over aard en omvang van het onderzoek zijn partijen nog in gesprek.

Reprorecht

De huidige reprorechtregeling loopt af per 1 januari 2011 en beide partijen maken zich sterk voor aanpassing van de regeling. Het bedrijfsleven, vertegenwoordigd door VNO-NCW en MKB-Nederland, is van mening dat het aantal papieren kopieën veel lager is geworden omdat er steeds meer digitaal wordt gereproduceerd en dat de regeling hieraan moet worden aangepast. Ook pleit het bedrijfsleven ervoor meer rekening te houden met aard en omvang van gebruikers. Stichting Reprorecht, waarin het NUV actief participeert, wil dat elektronische kopieën ook onder de regeling gaan vallen. Partijen hebben afgesproken dat de huidige regeling bij wijze van overgangperiode nog een jaar wordt voortgezet.

Tegelijkertijd wordt een gezamenlijk onderzoek ingesteld naar het huidige kopieergebruik, op papier en digitaal. De uitkomsten van dat onderzoek vormen de basis voor de nieuwe regeling. Het NUV vindt dat in de nieuwe regeling inderdaad ook rekening moet worden gehouden met het gebruik in de verschillende branches.

Samenwerkingsovereenkomst NUV/Lira

Het NUV heeft begin 2010 na intensief overleg een samenwerkingsovereenkomst opgesteld met Lira, de auteursrechtorganisatie voor literaire auteurs. Directe aanleiding voor de overeenkomst zijn de nieuwe aansluitingscontracten, waarin de digitale rechten worden overgedragen aan Lira. Als gevolg hiervan zouden uitgevers voor de uitgave van een nieuw werk als e-book ineens met Lira te maken krijgen, terwijl de digitale rechten reeds aan de uitgever zijn verleend. Met Lira is afgesproken dat de overdracht uitsluitend betrekking heeft op collectieve exploitatie. In overleg met de uitgever, het NUV of de desbetreffende groep wordt per geval bepaald of er sprake is van collectieve exploitatie. Op 8 juli 2010 hebben de voorzitter van de Groep Algemene Uitgevers, de directeur van het NUV en de voorzitter van Lira het akkoord getekend. Tijdens het overleg dat daarop volgde, bleek er een verschil van mening te bestaan over de uitleg van het convenant. Volgens het NUV/GAU berusten de digitale rechten buiten de overdracht, Lira gaat ervan uit dat de rechten wel worden overgedragen, maar dat Lira deze rechten voor zover het gaat om individuele exploitatie via een mandaat weer terugverleent aan de aangesloten auteurs. Een wezenlijk interpretatieverschil: wie is nu eigenaar van de digitale rechten? Na het inwinnen van second opinions zijn beide partijen opnieuw in onderhandeling getreden. Inmiddels hebben zij overeenstemming bereikt. De individuele digitale exploitatierechten blijven bij de auteur; Lira verkrijgt alleen in overleg met NUV, de desbetreffende groep of uitgever de vastgestelde collectieve digitale exploitatierechten. Een en ander wordt vastgelegd in een addendum bij de reeds getekende aansluitingscontracten tussen Lira en

de auteurs. Voor nieuw af te sluiten contracten wordt het aansluitingscontract aangepast.

Modelcontract literaire auteurs

Het NUV is groot voorstander van zelfregulering. Een goed voorbeeld hiervan is het modelcontract literaire auteurs, dat de GAU namens de uitgevers en de Vereniging van Letterkundigen namens de auteurs hebben opgesteld. In 2010 zijn de partijen in onderhandeling getreden over aanpassing van het modelcontract literaire auteurs. Het vaksecretariaat is nauw betrokken bij dit overleg. Een belangrijke aanpassing heeft betrekking op de exploitatie van e-books. De bedoeling is dat deze exploitatie in de nieuwe overeenkomst valt onder het primaire exploitatierecht van de uitgever, naast de papieren uitgave. De verwachting is dat het nieuwe modelcontract literaire auteurs in de eerste helft van 2011 kan worden ingevoerd. Daarna wordt gestart met de aanpassing van het modelcontract literaire vertalers.

**‘De ontwikkelingen
in het uitgeefvak
zijn in een stroom-
versnelling geraakt’**

Groep Educatieve Uitgeverijen

Vindbaar en toegankelijk

De Groep Educatieve Uitgeverijen (GEU) staat voor de belangen van uitgevers die leermiddelen en integrale leersystemen maken voor het primair en voortgezet onderwijs, het middelbaar en hoger beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie. Het onderwijs is voortdurend in beweging en verwacht van uitgeverijen dat zij meegaan in de ontwikkelingen.

De educatieve uitgever is uitgegroeid tot een volwaardige partner in de onderwijsketen. Een partner die hoogwaardig multimediaal materiaal levert, maar ook meedenkt en adviseert over de inhoud en implementatie van nieuwe lesmethoden. De GEU levert een actieve bijdrage aan de beleidsontwikkeling van leermiddelen, en doet dat bij voorkeur in een vroeg stadium. In 2010 hebben we gesprekken gevoerd met de directies PO, VO en BVE van het ministerie van OCW. In maart 2010 stuurden we een notitie over de beleidsontwikkeling van leermiddelen als input voor politieke programma's.

Vindbaar en toegankelijk

Leermiddelen ontwikkelen zich in hoog tempo tot multimediale producten. Het is belangrijk dat deze leermiddelen makkelijk te vinden en direct te gebruiken zijn in het onderwijs. De GEU werkt daarom sinds eind 2010 samen met SLO en Kennisnet aan afspraken over vindbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid. In het programma Educatieve Contentketen 2 (ECK2) werken we samen aan vernieuwde standaarden die moeten leiden tot eenvoudige toegang en uiteindelijk een toename in het gebruik van digitale leermiddelen.

Toegevoegde waarde

De GEU heeft in 2010 een presentatie verzorgd voor de directie Primair Onderwijs van het ministerie over de rol en toegevoegde waarde van educatieve uitgeverijen. Voor het VO hebben we een conferentie voor schoolleiders georganiseerd over leermiddelenbeleid en innovatieve leermiddelen. Ook houdt de GEU zich bezig met alternatieve aanbestedingsmodellen voor de verwerving van leermiddelen, met de implementatie van de referentieniveaus Taal en Rekenen en met andere vakvernieuwing in het onderwijs. Voor het beroepsonderwijs zijn we bezig met de mogelijkheden van digitalisering van leermitde-

len. We zijn in gesprek met het samenwerkingsverband ICT van de MBO-raad (saMBO-ICT) over de vindbaarheid van en de toegang tot digitale leermiddelen.

In 2010 is de GEU voor haar leden gestart met een periodieke nieuwsbrief over economische en juridische zaken. Verder dragen we bij aan de website www.auteursrechtenonderwijs.nl, waarmee we onderwijsinstellingen informeren over auteursrecht. We zijn in gesprek met de PO- en VO-raad om te komen tot afspraken over een repro- en readerregeling. Tot slot overlegt de GEU met de ministeries van Financiën en OCW over de praktische uitwerking van de nieuwe btw-wetgeving.

www.geu.nuv.nl

Jaap van Loon, voorzitter Groep Educatieve Uitgeverijen:

'Voor de educatieve uitgevers zijn scholen die "scanmoeders" werven een bron van zorg. Scholen beseffen vaak niet dat dit in strijd is met het auteursrecht. Het gaat ten koste van de investeringen die uitgeverijen kunnen doen in de vernieuwing van leermiddelen. Daarom informeren we instellingen over wat wel en niet mag. Het jaar 2010 stond voor ons ook in het teken van de "gratis schoolboeken". Het is goed dat ouders financieel worden ontlast, maar de wijze waarop leidt nu tot vreemde situaties. Zo stelt de overheid voor elke leerling hetzelfde budget beschikbaar, ongeacht of het om een umbo'er of een gymnasiast gaat. Op die manier wordt het meest bezuinigd op talentvolle leerlingen. Daar komt bij dat innovatieve elektronische leermiddelen onder het hogere btw-tarief vallen. Verder leiden de Europese aanbestedingen niet tot een betere marktwerking. Er zijn nog maar twee distributeurs over! Dit kan allemaal niet de bedoeling zijn.'

Sociale Zaken

Het jaar 2010 staat voor het vaksecretariaat Sociale Zaken in het teken van cao-onderhandelingen. Alle zes cao's waarbij het NUV betrokken is liggen op tafel. Door de economische crisis en de achterblijvende bedrijfsresultaten is voor beide jaren geen loonruimte beschikbaar. Dat vraagt om creatieve, soms onorthodoxe oplossingen.

Ledenbedrijven hebben allerlei noodzakelijke reorganisaties en kostenbeperkende maatregelen getroffen. Structurele loonstijgingen zijn daarom voor uitgeverijen niet aan de orde. Deze pas op de plaats vergt van de onderhandelaars veel geduld en creativiteit in het vinden van andere passende (materiële) oplossingen.

Cao-onderhandelingen per sector

Boeken en tijdschriften

Begin 2010 wordt een akkoord bereikt over een nieuwe cao voor het Boeken- en Tijdschriftuitgeverijbedrijf (cao BTU). De cao kent een looptijd van 1 april 2009 tot en met 31 december 2010. De cao bevat geen afspraken over een structurele loonsverhoging. Wel wordt een eenmalige uitkering van 1 procent voor 2010 afgesproken.

Vaktijdschriften

In december 2010 wordt een akkoord bereikt voor een nieuwe cao voor vaktijdschriftjournalisten (cao VAK).

Ook deze cao heeft een looptijd van 1 april 2009 tot en met 31 december 2010. In deze cao zijn evenmin structurele loonafspraken gemaakt, maar wel over een eenmalige uitkering van 1,5 procent. In de cao VAK wordt een nieuwe functie-indelingssystematiek geïntroduceerd, gebaseerd op een erkend functiewaarderingssysteem (HAY). Ook zijn afspraken gemaakt over de modernisering van het loongebouw, onder meer over open schalen en een verbeterd salarisperspectief. Deze afspraken worden in 2011 verder uitgewerkt.

Dagbladen

In 2009 heeft een geslaagde ontkoppeling plaatsgevonden van het administratief personeel in het dagbladbedrijf uit de Grafimedia cao. In 2010 hebben de NDP en de drie betrokken vakorganisaties (FNV KIEM, CNV Dienstenbond en De Unie) voor het eerst onderhandeld over een cao voor het Dagbladuitgeverijbedrijf (cao DU). Het resultaat: een nieuwe cao, die loopt van 1 februari 2010 tot en met 31 december 2011. In de cao DU is een

aantal belangrijke afspraken gemaakt. Zo vervallen de extra zondagavondtoeslag en de extra vrijetijdcompensatie voor werken op zaterdag en wordt de maximale werkweek verlengd van 36 naar 40 uur. Ter compensatie is naast een eenmalige bruto-uitkering van 250 euro in december 2010 afgesproken de lonen per 1 juli 2011 met 1 procent structureel te verhogen.

De NDP en de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ) hebben in januari 2010 een akkoord bereikt over een nieuwe cao voor dagbladjournalisten (cao DJ) met een looptijd van 1 april 2009 tot en met 31 december 2010. Ook in deze cao is geen structurele salarisverhoging opgenomen. Werkgevers nemen in 2010 eenmalig het werknemersdeel in de VUT-premie (1,4 procent van de VUT-grondslag) voor hun rekening. Bovendien buigen werkgevers en werknemers zich samen over de pensioenvoorwaarden waaraan de pensioenregelingen bij dagbladbedrijven moeten voldoen.

Publiekstijdschriften en opinieweekbladen

De onderhandelingsdelegaties voor de cao voor publiekstijdschriftjournalisten en de cao voor opinieweekbladjournalisten (cao's PUOP) bereiken in april 2010 overeenstemming over nieuwe cao's met een looptijd van 1 juli 2009 tot en met 31 maart 2011. Behalve een eenmalige uitkering van 1 procent per 1 juli 2010 spreken partijen af dat een deel van het vrije vermogen van het VUT TJ-fonds vervroegd beschikbaar wordt gesteld. De extra eenmalige uitkering van 1 procent in december 2010 wordt op advies van de cao-partijen aangewend voor levensloop of pensioenverbetering. In de nieuwe cao's PUOP is verder afgesproken dat de leeftijd voor de seniorenregeling wordt verhoogd van 58 naar 61 jaar.

Samengevat

Het voornemen om de cao-lonen in 2009 en 2010 niet structureel te laten stijgen is gehaald. Dit vormt een belangrijke basis voor de economisch noodzakelijke langetermijnmatiging van de loonkostenstijgingen.

Inmiddels zijn de voorbereidingen voor vernieuwing van de cao BTU en cao DJ alweer in volle gang. Daarna volgen de onderhandelingen voor cao VAK en cao's PUOP.

Raam-cao

De transitie van de branche van traditioneel uitgeven naar het digitale uitgeeftijdperk heeft grote gevolgen voor het personeelsbeleid. Het NUV werkt aan een raam-cao voor het uitgeverijbedrijf, waarin de veranderende competenties het vertrekpunt vormen voor functie- en beloningssystemen. De raam-cao overkoepelt de zes cao's die het NUV nu onderhoudt. Die zes cao's zullen daarmee eenvoudiger worden met minder detaillering, meer regelmogelijkheden voor arbeidsvoorwaarden op ondernemingsniveau, meer flexibiliteit voor ondernemingen en werknemers en geen hogere lasten. Het vaksecretariaat Sociale Zaken heeft in nauwe samenwerking met een aantal arbeidsvoorwaardendeskundigen uit de uitgeverijsector de contouren van een raam-cao verkend. Eind 2010 hebben werkgevers aangegeven het belang van zo'n raam-cao te onderkennen. Ook NUV- groepen staan positief ten opzichte van een verkenning van een eventuele totstandkoming van een raam-cao voor het uitgeverijbedrijf. In 2011 wordt de haalbaarheid van een raam-cao samen met betrokken vakorganisaties onderzocht.

Werkkostenregeling

Het vaksecretariaat Sociale Zaken heeft in nauwe samenwerking met het vaksecretariaat Economische en Juridische Zaken voor leden de gevolgen van de werkkostenregeling (WKR) in kaart gebracht. De WKR is een belastingmaatregel die per 1 januari 2011 van kracht is geworden en diverse veranderingen op het terrein van vrije vergoedingen en verstrekkingen teweegbrengt. Het NUV heeft leden met medewerking van adviesbureau Loyens Loeff uitgebreid geïnformeerd over de fiscale mogelijkheden van de nieuwe regeling. Tijdens een seminar op 21 september 2010 staan de fiscale en arbeidsrechtelijke aspecten van de WKR centraal, maar er is bijvoorbeeld ook aandacht voor de positie van de uitgever van vaklite-

ratuur in relatie tot de nieuwe regeling. Ondernemingen moeten de werkkostenregeling uiterlijk in 2014 hebben ingevoerd. Het NUV heeft in 2010 overlegd met de Belastingdienst over de gevolgen van de WKR voor bestaande afspraken, zoals het convenant Eigen Verklaring auteurs en redactiemedewerkers, het convenant dagbladendistributie en de afspraak over de fiscale behandeling van een gratis krantenabonnement. In 2011 zal dit overleg tussen het NUV en de Belastingdienst worden voortgezet. Vooralsnog kiezen de meeste uitgeverijen ervoor de invoering van de werkkostenregeling uit te stellen.

Werken met freelancers

De vaksecretariaten hebben samen gekeken naar het advies van de Sociaal-Economische Raad (SER) over de toekomst van ZZP'ers. De SER heeft op verzoek van het kabinet onderzocht in hoeverre de huidige wetgeving is toegesneden op de toenemende flexibilisering op de arbeidsmarkt. Steeds meer mensen werken op een andere basis dan de traditionele arbeidsovereenkomst. Het SER-advies kan grote impact hebben op de uitgeverijsector, waar zo'n 80.000 'niet-werknemers' werken: auteurs en redacteuren, maar ook dagbladbezorgers. De huidige wetgeving geeft opdrachtgevers weinig zekerheid over de status van deze werkenden, waardoor zowel betrokkenen als uitgevers risico's lopen. Het NUV grijpt de gelegenheid aan om opnieuw te pleiten voor meer duidelijkheid vooraf, dit keer bij de SER. Het NUV wijst de SER op de verschillende definities van ondernemerschap en werknemerschap in toepasselijke wetgeving. Volgens de ene wet is de freelancer een ondernemer, terwijl dezelfde freelancer volgens een andere wet aanspraak kan maken op ontslagbescherming. Ook maakt het NUV inzichtelijk hoe onevenredig zwaar de administratieve lasten zijn voor uitgevers die werken met freelancers. Het NUV presenteert de ideale oplossing: afschaffing van het fictieve dienstverband voor auteurs en redactiemedewerkers. Iets meer dan 1 procent van de dienstbetrekkingen is fictief, maar de uitvoering van de regeling kost uitgevers veel tijd en geld (gemiddeld 0,4 fte per jaar).

Advies SER

De SER erkent in zijn advies het probleem van de onzekere status van ZZP'ers en adviseert het kabinet een praktisch hanteerbare definitie te introduceren voor het begrip ondernemer. De SER geeft de volgende definitie: een ZZP'er is iemand die voor de inkomstenbelasting als ondernemer telt en geen personeel in dienst heeft. In afwachting van de uitwerking van het SER-advies in wet- en regelgeving zet het NUV het overleg met de Belastingdienst over de vermindering van administratieve lasten rond het werken met freelancers eind 2010 voort. Daarbij zet het NUV in op afschaffing van het fictieve dienstverband als het meest wenselijke resultaat. Maar er zijn ook andere oplossingen denkbaar, zoals de afgifte van een meerjarige VAR, de inrichting van een centraal VAR-register of de vormgeving van een 'opdrachtgever-vriendelijke' VAR.

Stimuleringsregeling

Voormalig minister Plasterk van OCW kondigde in 2009 een stimuleringsregeling voor jonge journalisten aan, gericht op dagbladbedrijven en uitgevers van opinieweekbladen. Met deze regeling kunnen redacties jonge journalisten voor een periode van twee jaar (2010-2012) aanstellen op gesubsidieerde plaatsen. Deelname aan de regeling is vrijwillig. Voor de regeling is maximaal 4 miljoen euro beschikbaar. De regeling wordt uitgevoerd door een paritaire toewijzingscommissie in nauwe samenwerking met het Stimuleringsfonds voor de Pers. Deze commissie bestaat uit twee NUV-afgevaardigden (de NDP en de Groep Publiekstijdschriften) en twee afgevaardigden namens de NVJ. Het NUV levert de ondersteuning in de vorm van een secretaris en een administrateur. Als uitgangspunt voor de aanstelling geldt de verhouding van één jonge journalist (1,0 fte) op zestig journalisten (60 fte) per redactie. Bij concerns wordt de verhouding bekeken op concernniveau. Voor redacties bestaande uit minder dan zestig redacteuren geldt dat maximaal één fte kan worden aangevraagd. Ultimo 2010 zijn inmiddels 54 jonge journalisten aangesteld.

Auteursrechtvergoeding

In de cao DJ (artikel 8.5) was tot en met 2009 een tijdelijke Regeling Auteursrechtvergoeding Dagblad-journalisten vastgesteld. Deze regeling, een afspraak over het begrip 'ander gebruik' in relatie tot digitale toepassingen van journalistiek werk en de hoogte van de auteursrechtvergoeding, is in 2009 verlopen. Eind 2010 is een verschil van mening ontstaan tussen de NDP en de NVJ over de uitkering van de auteursrechtvergoeding in 2010. De NDP is van mening dat digitaal gebruik in de hedendaagse bedrijfsvoering van het dagbladbedrijf niet meer aan te merken is als 'ander gebruik' in de zin van artikel 8.5 cao DJ. Het begrip blad of bladen behelst tegenwoordig niet alleen de papieren verschijningsvormen, maar ook de digitale exploitatievormen. In het komende cao DJ-overleg zal de NDP (de strekking van) artikel 8.5 nadrukkelijk aan de orde stellen. Overigens is de NDP ervan overtuigd dat over deze zienswijze met de NVJ geen fundamentele verschillen van inzicht bestaan.

Bedrijfstakbureau

Het Bedrijfstakbureau voor het Boeken- en Tijdschriftuitgeverijbedrijf (BTB) – waarin sociale partners vertegenwoordigd zijn – is verantwoordelijk voor de uitvoering van afspraken die cao-partijen hebben gemaakt. In 2010 ging onder meer aandacht uit naar de volgende activiteiten.

Vernieuwde RI&E

In juni 2010 is de digitale risico-inventarisatie & -evaluatie (RI&E) voor de uitgeverijsector gelanceerd. Het BTB wil met de digitale branche RI&E uitgeverijen ondersteunen bij het in kaart brengen en verbeteren van de arbeidsrisico's. Bij de totstandkoming van deze geheel vernieuwde RI&E is samenwerking gezocht met andere branches. Het is gelukt de architectenbranche te interesseren. Dit heeft geleid tot een kostenbesparing van bijna 50 procent. Ook als het gaat om licenties en het onderhoud voor de komende jaren levert samenwerking beide branches een aanzienlijke besparing van kosten

op. Uitgeverijen kunnen de RI&E overigens zelf online uitvoeren. Door de koppeling met de digitale arbocatalogus *Gezond Uitgeven!* kunnen gebruikers de informatie per thema en vraag raadplegen en hebben zij direct toegang tot oplossingen uit de arbocatalogus.

Website

De website www.uitgeverijbedrijf.nl is in 2010 verder verbeterd. Hoewel de website van de sociale partners is, wordt deze geheel beheerd door het vaksecretariaat Sociale Zaken. De praktijk leert dat de site fungeert als vraagbaak. Mede naar aanleiding van ervaringen uit het veld wordt de informatie op de site voortdurend aangepast.

Handboek Tijdschriftjournalistiek

Het BTB heeft in 2010 een actieve rol vervuld bij de totstandkoming van het Handboek Tijdschriftjournalistiek. Dit project, dat door het Stimuleringsfonds voor de Pers en het BTB gezamenlijk wordt gefinancierd, wordt uitgevoerd door twee voormalig docenten van Fontys Hogeschool te Tilburg. Het handboek wordt in de loop van 2011 gepresenteerd.

Project Mediacompetenties

Het BTB heeft in vervolg op een eerdere financiële bijdrage aan het project Mediacompetenties de voortgang van het project in 2010 bewaakt. In 2010 is fase 2 van het project afgerond met de conferentie 'Media in beweging' op 9 november 2010. Alle relevante informatie over deze conferentie en het vervolg van dit project staat op website www.goc.nl/mediacompetenties.aspx.

**‘Flexibiliteit
is belangrijk, voor
uitgevers en voor
medewerkers’**

NUV-bestuurder Dick Molman over de cao-onderhandelingen

‘Streven naar evenwicht’

De uitgeefbranche krabbelt in 2010 langzaam uit de recessie. Dat is goed nieuws. En hoewel een structurele loonsverhoging er voorlopig niet in zit, gaan de voorbereidingen voor de raam-cao door. Dick Molman, lid van het Dagelijks Bestuur van het NUV, geeft tekst en uitleg.

‘Voor onze branche betekent 2010 vooral herstellen van de recessie. In 2009 kregen we een aantal forse klappen te verwerken en die proberen we in 2010 te boven te komen. Dat vraagt om focus. Om oog voor onderliggende ontwikkelingen, zoals de opkomst van digitale media en de toenemende fragmentatie van bijvoorbeeld de tijdschriftensector. Oplages worden kleiner, het aantal verschillende titels neemt toe. Maar als de oplage van een blad daalt, daalt uiteindelijk ook de advertentieomzet. Dit zijn trends waarmee we rekening moeten houden.’

Terughoudend

‘De stijgende lijn is ingezet, maar we zijn nog niet terug op het niveau van 2008. Om die reden zijn we terughoudend als het gaat om de inwilliging van hoge looneisen. Die eisen moeten gelijke tred houden met de omzet van ondernemingen. Met deze gedachte in ons achterhoofd zijn we de cao-onderhandelingen ingegaan. Uiteraard houden we bij dat soort besprekingen zowel de korte als de lange termijn in de gaten. We streven naar evenwicht. Werknemers willen graag loonsverhoging – heel begrijpelijk. Maar uiteindelijk gaat het erom dat een onderneming op de lange termijn gezond blijft. Ik was zelf onderhandelaar bij de cao PUOP. Dat waren goede gesprekken: efficiënt, constructief en vlot. En hoewel we geen structurele loonsverhoging konden bieden, hebben we met een eenmalige uitkering toch recht gedaan aan de behoeften op de korte termijn. Mijn medewerkers begrijpen dat we pas op de plaats moeten maken om gelijke tred te houden.’

Maatwerk

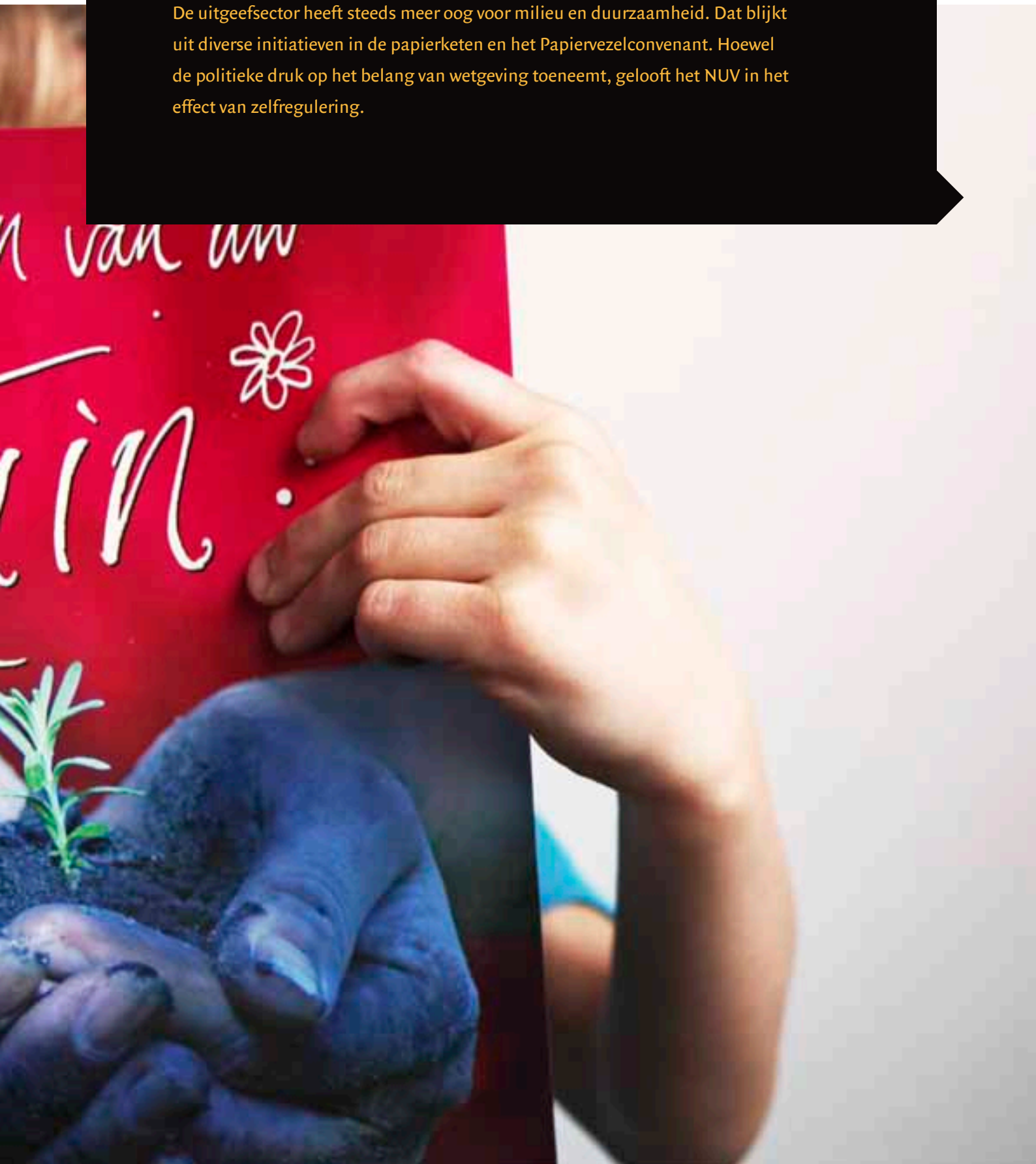
‘Flexibiliteit is belangrijk, voor uitgevers en voor medewerkers. Daarom spraken de sociale partners in 2010 af de mogelijkheden van een raam-cao voor de gehele uitgeversbranche te willen verkennen. Arbeidsvoorwaarden zouden dan op overkoepelend niveau worden vastgelegd. Werkgevers en werknemers kunnen daarbinnen individuele afspraken maken. Maatwerk dus, geheel in lijn met de huidige samenleving. En met de wensen en behoeften van de huidige generatie medewerkers. Medewerkers hebben niet altijd behoefte aan vijf weken vakantie: liever ruilen ze een week verlof in voor een opleiding. Wat je verder ziet, is dat uitgeverijen vaak veel verschillende cao's in huis hebben. En dat brengt veelal een boel administratieve rompslomp mee. Bovendien leidt het soms tot scheve gezichten. Met een raam-cao kan dit soort dingen worden ondervangen. Het onderzoeken zeker waard.’

Kennis en kunde

‘Het vaksecretariaat Sociale Zaken adviseert en ondersteunt bij de totstandkoming van cao's. Ook individuele ledenbedrijven kunnen een beroep doen op de sociaal-juridische expertise van het vaksecretariaat. Met name voor kleine uitgeverijen is dat advies van grote waarde. Lang niet alle leden hebben een eigen P&O-afdeling. Zij moeten zelf invulling zien te geven aan collectieve afspraken en aan het arbeidsvoorwaardenpakket. Dan is het prettig dat je kunt vertrouwen op de kennis en kunde van het NUV.’

Milieu en papier

De uitgeefsector heeft steeds meer oog voor milieu en duurzaamheid. Dat blijkt uit diverse initiatieven in de papierketen en het Papiervezelconvenant. Hoewel de politieke druk op het belang van wetgeving toeneemt, gelooft het NUV in het effect van zelfregulering.

In de papierketen lopen diverse succesvolle initiatieven. Ook het Papiervezelconvenant van de stichting Papier Recycling Nederland (PRN), waarin het NUV bestuurlijk vertegenwoordigd is, laat zien dat de uitgeefbranche en aanverwante sectoren een wezenlijke bijdrage leveren aan het terugdringen van belasting van het milieu. Tegelijkertijd neemt de politieke druk voor wetgeving op dit terrein toe, zowel op nationaal als op Europees niveau. Het NUV is voorstander van zelfregulering en zet zich samen met VNO-NCW en MKB-Nederland in om uitbreiding van wetgeving te voorkomen en daarmee de administratieve lastenverzwaring voor uitgevers zo veel mogelijk te beperken.

Papier Recycling Nederland

PRN bevordert ook in 2010 de inzameling en recycling van oud papier in Nederland. Gemiddeld 94 procent van het papier in Nederland wordt gerecycled, en dat maakt ons land tot een van de koplopers in Europa. Het zelfreguleringsstelsel, dat algemeen verbindend is verklaard, is gebaseerd op de marktprijs voor oud papier en zorgt ervoor dat de inzameling en recycling van oud papier doorgaat, ook in tijden van lage marktprijzen. In 2009 was er sprake van een enorme neerwaartse druk op de prijzen voor oud papier. Dit resulteerde voor het eerst in het bestaan van PRN in een ketendeficit met een daaraan gekoppelde heffing van 4,5 euro per ton nieuw papier/karton. In 2010 herstelt de markt zich weer. Behalve de fors lagere afzet van papier en karton in Nederland zorgt met name de gelijkblijvende vraag naar oud papier vanuit Zuidoost Azië voor enige opwaartse druk op de prijzen en een omslag van ketendeficit naar ketensurplus. Hoewel er vooralsnog geen sprake is van een stabiele markt, lijkt de kans op een langdurig deficit in 2011 niet groot.

Uitbreiding regelgeving hout

Het Europees Parlement publiceert begin 2010 een wetsvoorstel met maatregelen om de ontbossing en illegale houtkap nog effectiever te bestrijden. Het Parlement wil de verantwoordelijkheid voor het aantoonbaar gebruik van legaal hout en legale houtproducten uitbreiden naar alle partijen in de keten. Dit zou kunnen betekenen dat ook uitgevers moeten aantonen dat het papier dat zij gebruiken voor hun producten afkomstig is van legale bronnen. Het NUV wil zeker een bijdrage leveren aan de bestrijding van de illegale houtkap, maar vindt niet dat dit gepaard mag gaan met een forse administratieve lastenverzwaring voor uitgevers. Uitgevers bevinden zich over het algemeen aan het einde van de papierketen. Dat maakt het lastig, zo niet onmogelijk, om de oorsprong van het voor papier gebruikte (hout)pulp te achterhalen. In samenspraak met de Europese zusterorganisaties FEP, FAEP en ENPA voert het NUV in 2010 een actieve lobby tegen uitbreiding van de betreffende regelgeving naar printproducten. Met succes: besloten wordt dat de eerder genoemde ketenverantwoordelijkheid vooralsnog niet geldt. Rond 2015, bij de eerste evaluatie, wordt bekeken of printproducten alsnog onder de reikwijdte van de nieuwe wet komen te vallen.

Erik Timmermans, directeur IPK

Pleidooi voor papier

Alle ontwikkelingen rond tablets, iPhones en e-books ten spijt is er nog steeds een markt voor papieren kranten, boeken en tijdschriften. Papier is een prachtproduct, stelt Erik Timmermans, directeur van het Informatiecentrum Papier en Karton (IPK). 'Het is mooi, natuurlijk, effectief. En duurzaam: de papier- en kartonindustrie is koploper op het gebied van duurzaamheid. Maar als je écht wat wilt bereiken, moet je de zaken als keten aanpakken.'

Erik Timmermans stapte in 2009 over van het NUV naar het IPK. Dat informatiecentrum werd in de jaren negentig opgericht om het imago van papier en karton te verbeteren. 'De houtkap in het tropisch regenwoud stond in het brandpunt van de belangstelling en dat straalde ook af op de papier- en kartonindustrie. Maar voor de productie van papier en karton wordt helemaal geen tropisch hardhout gebruikt. De papier- en kartonindustrie maakt gebruik van andere houtsoorten, zoals vuren- en grenenhout.'

Bio-energie

'De bomen worden verbouwd in speciale duurzaam beheerde productiebossen', vervolgt Timmermans. 'Hout is een hernieuwbare grondstof. Voor elke boom die wordt gekapt, wordt een nieuwe boom geplant. Mede daardoor is het Europese bos sinds 1950 met 30 procent gegroeid. Die jonge aanplant neemt een aanzienlijke hoeveelheid CO₂ op. De uitstoot van de papierproductie wordt hiermee grotendeels gecompenseerd. Daar komt bij dat de papierindustrie vooroploopt op het gebied van bio-energie. Houtresten en papierafval worden gebruikt als grondstof voor nieuwe producten, maar ook als energiebron. Met de eigen CO₂-neutrale bio-energie uit hout en papier voorziet de industrie voor een belangrijk deel in haar eigen energiebehoefte.'

Duurzaamheid ten top

Het IPK informeert een breed publiek over de goede eigenschappen van papier, over het productieproces en over de verschillende milieukeurmerken en ecolabels, zoals FSC en het PEFC. Het IPK wil objectieve informatie bieden over papier en karton en tegelijkertijd aanzetten

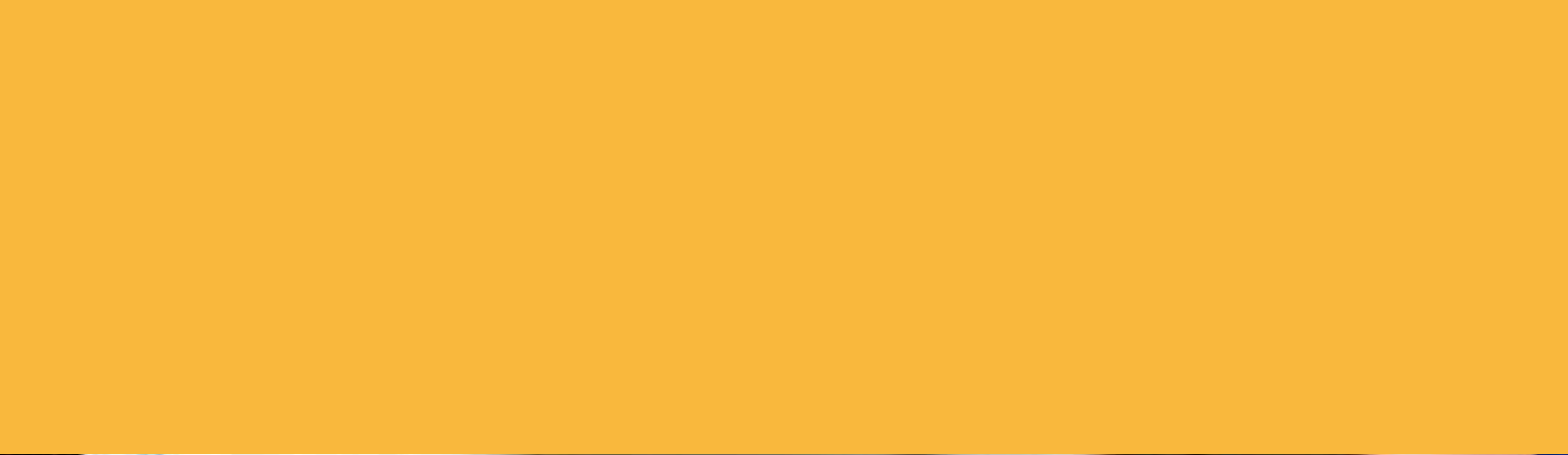
tot verduurzaming. Timmermans: 'Papier en karton zijn uitstekend te hergebruiken producten. Bijna 90 procent van het papierafval in Nederland wordt gerecycled.'

De Nederlandse papier- en kartonproductie is voor 75 procent gebaseerd op de grondstofbron oud papier. Recycling betekent minder restafval en minder vraag naar nieuwe grondstof. Duurzaamheid ten top dus. Uitgevers nemen hun verantwoordelijkheid op dit vlak. Het NUV is bestuurlijk vertegenwoordigd in Papier Recycling Nederland (PRN) en werkt actief mee aan het Nederlandse recyclingsucces.'

Wetgeving

De Nederlandse papier- en kartonindustrie heeft zich tot doel gesteld om in de komende tien jaar een energiereductie van 50 procent te realiseren. 'Dat kan zij niet alleen. Verduurzaming vraagt om een inspanning van de hele keten. Van bosbouwer tot drukkerij, van groothandel en transporteur tot uitgeverij: ieder heeft een verantwoordelijkheid en moet daar ook naar handelen. Het IPK wil helpen de verduurzaming van de keten te realiseren. Dat begint met het delen van kennis en het bijeenbrengen van partijen. Zo kunnen samenwerkingsverbanden ontstaan. Zonder wetgeving kan veel worden bereikt: PRN laat dat al jaren zien. Ook zonder extra wetgeving nemen uitgevers hun verantwoordelijkheid. Het NUV is vertegenwoordigd in het bestuur van het IPK, denkt mee en werkt mee. Samenwerking is het sleutelwoord.'

Meer weten over papier en karton?
Kijk op www.papierenkarton.org.

**‘Verduurzaming
vraagt om een
inspanning van
de hele keten’**

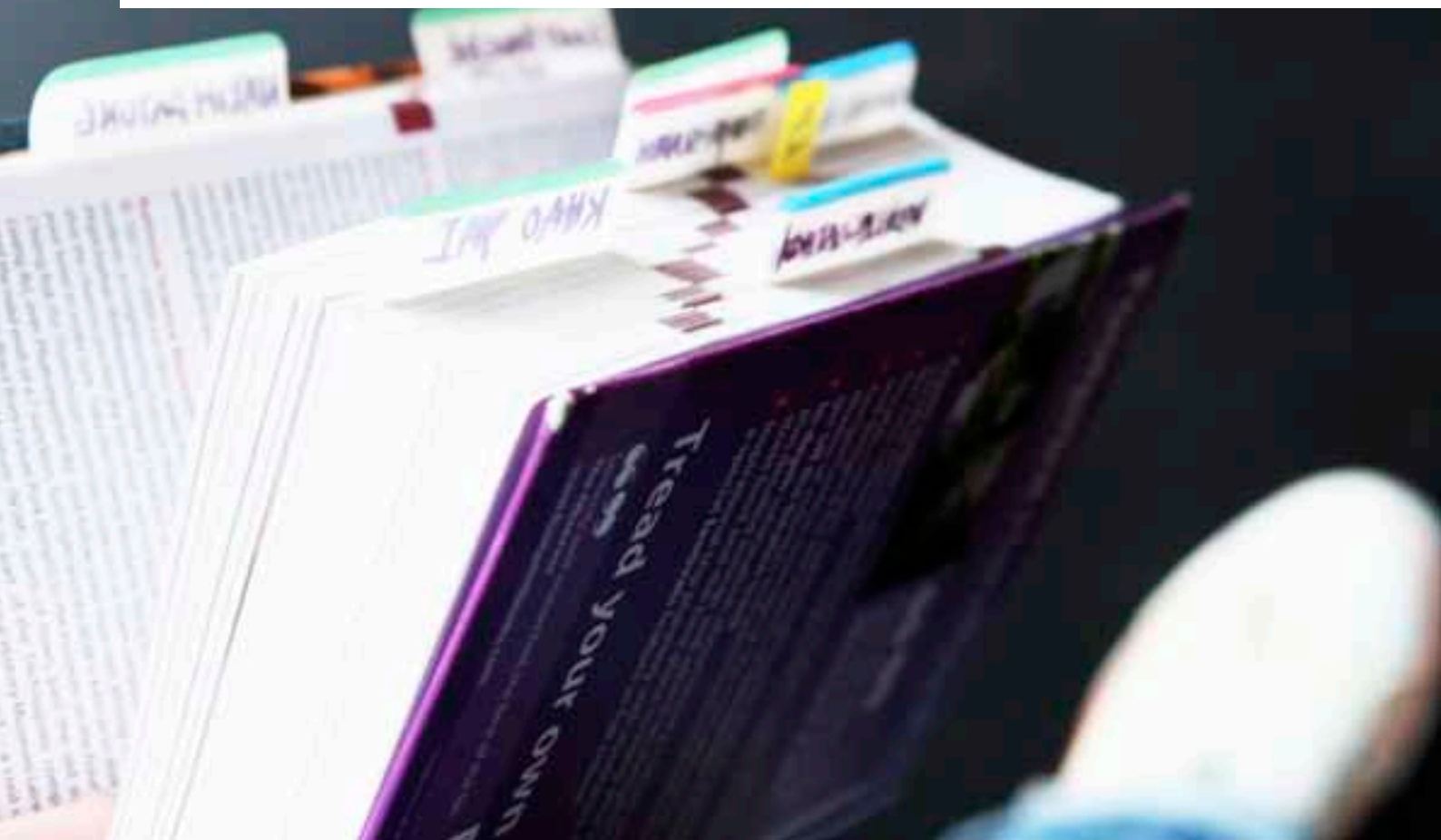
Economische Zaken

Het NUV-vaksecretariaat Economische en Juridische Zaken buigt zich over een keur aan onderwerpen op uiteenlopende terreinen, zoals btw, betalingsverkeer, distributie en de bestrijding van acquisitiefraude. Afhankelijk van het onderwerp werkt het NUV hierbij vaak samen met werkgroepen van Europese zusterorganisaties.

Al jaren zet het NUV zich in voor behoud van het lage btw-tarief op kranten, boeken en tijdschriften. Ook wil het NUV dat dit tarief geldt voor online uitgeefproducten. Uitgeefproducten spelen een belangrijke rol in de huidige informatiemaatschappij, kenniseconomie en democratie. Dit moet onderstreept blijven door een laag btw-tarief.

Btw

Opmerkelijk genoeg bepaalt vooralsnog niet de informatie zelf, maar de informatiedrager de hoogte van het btw-tarief. Het NUV vindt dat in navolging van papieren uitgeefproducten ook elektronische uitgeefproducten onder het lage btw-tarief moeten vallen. Dat geldt in het bijzonder voor de elektronische leermiddelen voor

scholen. Het hoge btw-tarief op die producten leidt tot aanzienlijke kostenverhogingen voor het onderwijs, want scholen kunnen de btw niet verrekenen. Dit is in strijd met het overheidsbeleid, dat juist gericht is op de bevordering van de elektronische snelweg in ons land en de ontwikkeling van Nederland als kennisland. Door de introductie van het gratis schoolboek bezuinigen veel scholen al op leermiddelen, wat leidt tot een verschralling van de kwaliteit van het onderwijs. Door verdere digitalisering van lesmateriaal zullen producten in de toekomst duurder worden, met verdere verschralling en een rem op innovatie als mogelijk gevolg. Er moet keuzevrijheid zijn in de wijze waarop informatie wordt geconsumeerd. Als gevolg van de digitalisering kan actuele informatie laagdrempelig worden aangeboden. Het btw-tarief moet hierbij juist een stimulerende in plaats van een remmende factor zijn.

Btw-verlaging

Uit gesprekken van het NUV met de wetgever blijkt dat deze beseft dat de btw-wetgeving niet langer aansluit op de snel opeenvolgende technologische ontwikkelingen. Nederland kan echter niet zelfstandig besluiten de btw-tarieven te verlagen. Zo'n wijziging in de Nederlandse btw-wetgeving vereist allereerst een unaniem Europees akkoord. Dit maakt het btw-dossier uitermate complex en een zaak van lange adem. Toch is in 2010 weer een kleine stap voorwaarts gemaakt. In navolging van het in 2009 moeizaam tot stand gekomen Europese akkoord, geldt in Nederland sinds januari 2010 het verlaagde btw-tarief ook voor 'boeken op alle fysieke dragers' en voor 'digitale educatieve informatie die is aangebracht op fysieke dragers en (nagenoeg) uitsluitend bestemd is voor informatieoverdracht in het onderwijs'. Met name de laatste wijziging blijkt in de praktijk veel vragen op te roepen. Constructief overleg tussen het NUV en diverse betrokkenen van de ministeries van OCW, Financiën en de Belastingdienst resulteert in november 2010 in een akkoord over de interpretatie. Met een aanvullende toelichting geeft het ministerie van Financiën aan hoe

de toepassing van het verlaagde btw-tarief moet worden afgebakend. Duidelijk wordt wel dat moderne toepassingen als een e-reader of een tablet in dit verband niet als een fysieke drager wordt gezien. Voor dergelijke uitgeefproducten blijft het standaard btw-tarief van 19 procent van kracht. Een gemiste kans.

Uniformering btw-tarieven

Ook in 2011 vereist het btw-dossier veel aandacht, inzet en samenwerking met de Europese zusterorganisaties ENPA, FAEP en FEP. Aanleiding hiervoor is enerzijds de publicatie van een *Europees Groenboek btw* en anderzijds uitlatingen van de staatssecretaris van Financiën. In december 2010 publiceert de Europese Commissie een *Greenpaper on the future of VAT*. Inzet van dit Groenboek is een brede consultatie over het functioneren van de btw-systematiek in Europa. Doel: harmonisatie en een eenvoudiger, efficiënter systeem. Een van de suggesties in dit Groenboek is een uniform btw-tarief. Ook staatssecretaris Frans Weekers zinspeelt in december 2010 op het invoeren van een uniform btw-tarief en bepleit btw-vrijstellingen onder de loep te nemen. Dit naar aanleiding van het advies van studiegroep Weeghel het verlaagde btw-tarief te schrappen. Uniformering van het btw-tarief – wat mogelijk op circa 15 procent uitkomt – zou op dit moment zeer nadelig zijn voor de uitgeefsector in het algemeen. Maar vooral voor uitgeverijen van dagbladen en tijdschriften, waar de advertentie-inkomsten en oplagen ook al onder druk staan. Vooralsnog genereren deze uitgeverijen de meeste inkomsten met print, waarvoor nu het verlaagde btw-tarief van 6 procent geldt. Ook voor komend jaar blijft de inzet behoud van het lage btw-tarief voor uitgeefproducten in print en uitbreiding van dit lage tarief naar elektronische uitgeefproducten.

Werkkostenregeling

Met de publicatie van het Belastingplan 2010 wordt de zogeheten werkkostenregeling geïntroduceerd. Vanaf 2011 komt een groot aantal regels voor de vergoedingen en verstrekkingen in de loonsfeer te vervallen. De nieuwe

regeling betekent een belangrijke wijziging voor de fiscale behandeling van vakliteratuur. In de eerste voorstellen staat dat verstrekking of vergoeding van vakliteratuur aan personeel alleen onbelast mag zijn als het gaat om 'gebruik of verbruik op de werkplek'. Door deze opmerkelijke eis zouden uitgevers belangrijke aanpassingen in de abonnementenadministratie en -distributie moeten doen. Vergelijkbare categorieën als de vergoeding voor studie, bijscholing, cursussen, congressen en trainingen vallen wel onder de vrijstellingen. Maar de categorie vakliteratuur dus niet. Het verstrekken van vakliteratuur zou daarmee vanaf 2011 uit het algemene, gemaximeerde (belastingvrije) forfait moeten komen. De werkgever draait op voor de belastingheffing, als dit forfait wordt overschreden. Gezien het belang van vakliteratuur – *éducation permanente* – en de vergelijkbaarheid hiervan met eerder genoemde categorieën vergoedingen, pleit het NUV in 2010 voor een vrijstelling. Met succes: het verstrekken/vergoeden van vakliteratuur aan het personeel blijft ook vanaf 2011 integraal vrijgesteld.

Distributie

Er is tegenwoordig veel aandacht voor het digitaal uitgeven via internet en mobiele telefonie. Maar vooralsnog maken veel uitgevers in hoofdzaak papieren producten die veelal per post worden verspreid. Ontwikkelingen op de postmarkt zijn daarom van groot belang voor de uitgeefsector. De kwaliteit van de dienstverlening, wijzigingen van posttarieven en andere ontwikkelingen kunnen vergaande gevolgen hebben. Het NUV en zijn Distributiecommissie – waarin zowel grote als kleine ledenbedrijven zijn vertegenwoordigd – houden de ontwikkelingen bij, spreken met de verspreiders, peilen de ervaringen en communiceren hierover met de leden. Om deze taken

nog beter en efficiënter uit te voeren introduceert het NUV in 2010 de speciale NUV *Nieuwsbrief Distributiezaken* en sluit het NUV een *preferred partnership* met de Vereniging Grootgebruikers Postdiensten (VGP). De activiteiten en doelstellingen van deze vereniging sluiten nauw aan bij de distributiedoelstellingen van het NUV. Zo staat de VGP voor het bundelen van belangen en kennis en het op basis daarvan realiseren van (kosten)voordelen. De vereniging streeft bijvoorbeeld naar meer transparantie in de tarifiering, een goede prijs-kwaliteitverhouding, verbetering van de kwaliteit van de totale postketen en innovatie. Belangrijke voordelen die het NUV ziet in het partnerschap zijn mogelijkheden tot inkoopbundeling en het verkrijgen van gratis toegang tot de diverse interessante (thema)bijeenkomsten die de VGP organiseert. Verder krijgen het NUV en zijn leden inzicht in de jaarlijkse onafhankelijke kwaliteitsmetingen die in opdracht van de VGP worden uitgevoerd. Met de digitale NUV *Nieuwsbrief Distributiezaken* communiceert het NUV hierover met de leden. Deze nieuwsbrief komt goed van pas als er eind 2010 een estafettetaking uitbreekt onder het TNT-personeel. Door voortdurend overleg met de directie van TNT en tijdige communicatie met de leden blijken maatwerkoplossingen mogelijk. Daardoor blijft de schade voor de NUV-leden als gevolg van de werkonbrekingen relatief beperkt.

Groep Uitgevers voor Vak en Wetenschap

Nieuwe mogelijkheden

De Groep Uitgevers voor Vak en Wetenschap (UVW) behartigt de belangen van ruim zestig professionele, wetenschappelijke en vakinformatieve media-uitgeverijen. Het jaar 2010 stond voor Groep UVW in het teken van de mediashift van print naar mobiel online en de opkomst van sociale media, maar ook van tegenvallende omzetten.

In de wereld van de vak- en wetenschappelijke uitgevers heeft het kantelpunt van print naar online uitgeven in 2010 plaatsgevonden. Veel UVW-uitgevers omarmen de nieuwste technologische mogelijkheden, breiden producten en diensten uit met netwerkservices als LinkedIn, Twitter, YouTube en tools als Flipboard. De specifieke toegevoegde waarde van uitgevers schuilt met name in de vindbaarheid, (gepersonaliseerde) selectie, validatie, filtering en ordening van kennis en vakinformatie. Eenvoudig is de implementatie niet. Dat heeft onder meer te maken met de perceptie dat informatie op internet (bijna) gratis moet zijn en met de dreiging van piraterij.

Mobiel uitgeven

De introductie van de iPad in Nederland medio 2010 betekent de mogelijke doorbraak voor mobiel uitgeven. De komende jaren zullen nog vele andere multi touch screen tablets volgen. Inclusief allerlei mogelijkheden voor verrijkte apps, streaming audiovisuele content en context en real time webdiensten. Daarmee wordt de tablet een aantrekkelijk alternatief voor de laptop. En dat biedt weer serieuze kansen voor uitgevers in vak en wetenschap, omdat eindgebruikers bereid zijn te betalen voor op maat gesneden, relevante en beschikbare informatie.

Crisis

De economische crisis drukt in 2010 een stempel op de vakinformatieve uitgeverijen, van oudsher een zeer conjunctuurgevoelige uitgeefsector. De advertentie-omzet krimpt met 10,8 procent ten opzichte van 2009. De wetenschappelijke markt en de markt voor het hoger onderwijs blijven redelijk op peil. De verwachting is dat ook deze markten de komende jaren onder druk komen te staan als gevolg van de overheidsbezuinigingen, kleinere abonnementen voor universiteitsbibliotheken en de toename van illegaal digitaal kopiëren.

Activiteiten

In 2010 organiseert de Groep UVW informatieve bijeenkomsten over onder meer het e-book, mobiel uitgeven en content in leeromgevingen. Verder heeft Groep UVW zich – ook in breder NUV-verband – ingespannen om het voorontwerp van de uitbreiding van de Auteurswet tegen te gaan, voor een laag btw-tarief voor digitale informatie en voor de vrijstelling van vakliteratuur in de nieuwe werkkostenregeling.

www.uvw.nuv.nl

Sylvester Nieuwe Weme, voorzitter Groep UVW:

‘De nationale en Europese wetgevers hebben de neiging steeds meer zaken in wet- en regelgeving te willen vastleggen. Om consumenten te beschermen, om de onderhandelingspositie van auteurs te verbeteren, om – verrijkte! – wetenschappelijke informatie voor iedereen “gratis” toegankelijk te maken. De overheid gaat daarmee voorbij aan het feit dat het huidige systeem van zelfregulering over het algemeen prima werkt. Uitgevers houden ook zonder wetten en regels rekening met abonnees en auteurs. Uitgevers verlangen wel een redelijke vergoeding voor de investeringen die zij doen in de brede toegankelijkheid en vindbaarheid van door hen verrijkte wetenschappelijke informatie. Stringente wet- en regelgeving belemmert uitgevers in de implementatie van innovatieve businessmodellen. De overheid heeft overigens wel een belangrijke rol te vervullen in de ontwikkeling van een op de digitale informatieketens toegesneden auteursrecht enerzijds en de bestrijding van piraterij anderzijds.’

Financiën

Het NUV en de groepsverenigingen halen samen hun inkomsten uit contributies, reproperechten en bestemmingsheffingen. In totaal bedragen de inkomsten volgens de begroting 2011 ruim 7,7 miljoen euro. Bijna de helft van de begroting gaat op aan personeelskosten en aanverwante kosten. Het NUV houdt zowel een garantievermogen als een continuïteitsreserve aan, om zo financiële tegenvallers op te kunnen vangen en in geval van problemen aan de verplichtingen te kunnen voldoen.

Het NUV en de afzonderlijke groepen hebben een eigen begroting en jaarrekening. Hierover leggen zij verantwoording af aan de eigen ledenvergadering. Er zijn goede afspraken gemaakt over bijvoorbeeld onderlinge doorberekeningen, de hoogte van het garantievermogen en beleggingen. De stuurgroep financiën, bestaande uit de penningmeesters van het NUV en de groepen, adviseert over deze afspraken. De stuurgroep financiën komt tweemaal per jaar bijeen.

Inkomsten

De totale inkomsten van het NUV en de groepen bedragen volgens de begroting 2011 ruim 7,7 miljoen euro. Hiervan neemt het NUV 1,2 miljoen voor zijn rekening

en de groepen de resterende 6,5 miljoen euro. De NDP is de grootste groep met bijna 3,3 miljoen euro. Daarna volgen GPT met bijna 1,4 miljoen euro, GAU met bijna 1 miljoen euro, UVW met 0,5 miljoen euro en GEU met eveneens 0,5 miljoen euro. Contributies zijn de belangrijkste inkomstenbron, naast reproperechtgelden en bestemmingsheffingen.

Contributie

De contributie van het NUV en de groepen wordt vastgesteld op basis van de omzet van leden: hoe meer omzet, hoe hoger de contributie. Hiervoor gelden contributiestaffels. De NDP kent een eigen contributiesysteem, waarbij de begrote kosten op basis van bereikcijfers,

advertentieomzet en de totale omzet worden verdeeld over de leden. De contributie wordt berekend naar aanleiding van de omzet van het jaar daarvoor. Voor 2011 is de omzet in 2009 leidend. Die omzet is ten opzichte van 2008 gedaald met ongeveer 9,5 procent.

Uitgaven

De salariskosten en daaraan gerelateerde huisvestings- en kantoorkosten vormen de belangrijkste kostenpost voor het NUV. Circa 45 procent van de begroting wordt hieraan uitgegeven. Daarnaast worden kosten gemaakt voor activiteiten en lidmaatschappen en voor bijdragen aan (internationale) organisaties. De kosten van de vaksecretariaten worden doorbelast aan het NUV en de groepen. In 2010 hebben de groepen meer gebruikgemaakt van de vaksecretariaten dan het jaar daarvoor.

Formatie

De medewerkers van het NUV en de groepen zijn in dienst bij het NUV. Begin 2010 bedraagt de personeelsformatie ongeveer 36 fulltime plaatsen. Deze formatie is in de loop van 2010 verminderd: voor 2011 worden 34 formatieplaatsen begroot.

Vermogen

Het NUV en de groepen hebben afgesproken een garantievermogen aan te houden, ter hoogte van eenmaal de jaarlijkse personeelslast. Dat garantievermogen heeft uitsluitend tot doel om bij een eventuele liquidatie aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Het garantievermogen wordt voor het NUV en de groepen afzonderlijk bepaald en bedraagt in totaal ruim 2,9 miljoen euro. In het voorjaar van 2010, bij de behandeling van de jaarrekening 2009, heeft de ledenvergadering besloten om voor het NUV een afzonderlijke continuïteitsreserve te vormen. Deze is bedoeld om tegenvallers te kunnen opvangen en knelpunten in personele en organisatorische sfeer te kunnen oplossen. De continuïteitsreserve bedraagt de helft van de jaarlast van het NUV, circa 0,6 miljoen euro.

Het is het beleid van het NUV om behalve garantievermogen, continuïteitsreserve en bestemmingsreserves geen andere reserves op te bouwen. In 2010 is daarom besloten onder voorwaarden 10 procent terug te geven aan de leden in de vorm van korting op de contributie over 2011.

Beleggingsbeleid

In 2009 heeft de stuurgroep financiën geadviseerd om risicovrij te beleggen. De verwachting is dat de algemene reserves bij de groepen zullen afnemen. Met ingang van 2009 zijn de te beleggen gelden op een spaarrekening geplaatst. Dit beleid is in 2010 gecontinueerd.

Begrotingssysteem

De begrotingen van het NUV en de groepen bevatten de kostenposten die direct door het bestuur beïnvloed kunnen worden. De groepsbegrotingen bevatten alleen de directe kosten van het groepssecretariaat, de kosten van de vaksecretariaten en de kosten van de eigen groepsactiviteiten. De kosten van de algemene afdelingen en de kosten voor NUV-activiteiten zijn meegenomen in de NUV-begroting. In de begroting voor 2011 houdt het NUV rekening met een omzetzak van 5 procent bij de leden en met een daling van de huisvestingskosten. Als gevolg van een nieuw huurcontract kunnen de kosten voor huisvesting met circa 65.000 euro omlaag. In 2011 krijgen leden eerdergenoemde korting van 10 procent op de contributie. Deze korting wordt verrekend met de eindafrekening die in het tweede halfjaar verstuurd wordt. In december 2010 hebben de ledenvergaderingen van het NUV en de groepen sluitende begrotingen voor 2011 goedgekeurd.

Portrettengalerij

Loek Hermans
NUV
Voorzitter

Geert Noorman
NUV
Directeur

Michiel Kramer
Economische en Juridische Zaken
Hoofd

Miranda Maasman
Economische en Juridische Zaken
Secretaris

Cecilia van Dalen
Economische en Juridische Zaken
Secretaris

Raoul Eljon
Economische en Juridische Zaken
Adjunct-secretaris

Ruud Schets
Sociale Zaken
Hoofd

Frank Obertop
Sociale Zaken
Secretaris

Auke Visser
Groep Publiektijdschriften
Voorzitter

Harriët Schrier
Groep Publiekstijdschriften
Algemeen secretaris

Jacques Kuyf
NDP
Voorzitter

Tom Nauta
NDP
Directeur

Fifi Schwarz
Stichting Krant in de Klas/NDP
Directeur

Olaf Croon
Cebuco/NDP
Directeur

Sylvester Nieuwe Weme
Groep Uitgevers voor Vak
en Wetenschap
Voorzitter

Nineke van Dalen
Groep Uitgevers voor Vak
en Wetenschap
Algemeen secretaris

Jaap van Loon
Groep Educatieve Uitgeverijen
Voorzitter

René Montenarie
Groep Educatieve Uitgeverijen
Algemeen secretaris

Ria Derks
Groep Algemene Uitgevers
Voorzitter tot 1-1-2011, opgevolgd door
Cees van Wijk

Paula Vrolijk-de Vries
Groep Algemene Uitgevers
Algemeen secretaris

Hans Stokebrand
NUV
Hoofd Financiën/Infrastructuur

Namenoverzicht

Algemeen Bestuur Nederlands Uitgeversverbond

drs. L.M.L.H.A. (Loek) Hermans (voorzitter)
drs. Y.C.C.M. (Yvonne) van der Bend-Joosten
K. (Koen) Clement
drs. M.E.A. (Ria) Derks (tot 1 januari 2011)
drs. J.C. (Jan) Houwert
M.E.B. (Marianne) van Leeuwen
ir. J.G. (Jaap) van Loon
D. (Dick) Molman
mr. S. (Sam) van Oostrom
L. (Luc) van Os
J.K.W. (Jan) de Roos
drs. A.J. (Ad) Swartjes
L.M. (Thijs) Verloren van Themaat
F. (Frank) Vrancken Peeters
drs. C.G.A. (Cees) van Wijk (per 1 januari 2011)
G. (Geert) Noorman, directeur
R. (Ria) Harder, directiesecretaresse

Bestuur Groep Algemene Uitgevers

drs. M.E.A. (Ria) Derks (voorzitter tot 1 januari 2011)
mr. C.G.A. (Cees) van Wijk (voorzitter per 1 januari 2011)
A.M. (Sander) Knol (vicevoorzitter)
drs. C.M.J. (Kees) van den Hoek (penningmeester)
R. (René) Bego
drs. J.A.B. (Hanca) Leppink
J. (Jaap) van der Linden
P. (Paulien) Loerts
drs. P.F.A. (Piero) Stanco
E. (Eric) Visser
P. (Paula) Vrolijk-de Vries (algemeen secretaris)

Bestuur Groep Educatieve Uitgeverijen

ir. J.G. (Jaap) van Loon (voorzitter)
drs. A.F.S. (Anneke) Blok
drs. A.M.W. (Arjen) Holl
drs. R.N.J. (Robert) van Oosten
drs. H.T.A.J.M. (Harold) Rimmelzwaan

G. (Geeske) Steeneken
drs. S.L. (Stephan) de Valk
R. (René) Montenarie MBA (secretaris)

Bestuur NDP

I.P.M. (Jacques) Kuyf (voorzitter)
K. (Kees) Spaan (voorzitter tot 24 juni 2010)
F.C.R. (Frits) Campagne
drs. G. (Gijs) Lensink (tot 17 maart 2011)
H. (Hans) Nijenhuis
R. (Rob) de Spa
F. (Frank) Volmer
ir. B. (Bart) Visser
T. (Tom) Nauta (directeur)

Cebuco

O. (Olaf) Croon (directeur)

Stichting Krant in de Klas (KiK)

drs. F.L. (Fifi) Schwarz (directeur)

Bestuur Groep Publiekstijdschriften

A.G. (Auke) Visser (voorzitter)
drs. H.D.C. (Henk) Scheenstra (vicevoorzitter)
L. (Luc) van Os (penningmeester)
E. (Eric) Blok
drs. E.T. (Everhard) van den Brakel
R. (Roland) van Geest
K. (Karin) van Gilst
drs. R. (Ric) Hofmans
W. (Winnie) Moltmaker
mr. B.J. (Barent) Momma
J.M.E. (Harriët) Schrier (algemeen secretaris)

Bestuur Groep Uitgevers voor Vak en Wetenschap

S. (Sylvester) Nieuwe Weme (voorzitter)
drs. N. (Nic) Louis (vicevoorzitter en penningmeester)
dr. W.J. (Wouter) van Gils

W. (Wim) Findhammer
A.D. (Anton) van Kempen
E.B.H. (Eddy) Reuling
T. (Ton) Roskam
W. (Wim) van der Stelt
P.M.A.B. (Philippe) Terheggen
A.C. (Nineke) van Dalen (algemeen secretaris)

Bestuurscommissie Sociaal beleid

G. (Geert) Noorman (voorzitter)
P. (Paul) Ankoné
drs. F.Th.J. (Fred) Arp
mr. J.H. (Jan) Boermann
W. (Wendy) Boers
mr. W.F. (Wouter) Bybau
K. (Koen) Clement
drs. L.M.L.H.A. (Loek) Hermans
G.E.M. (Gemmie) Hermens
drs. G. (Gijs) Lensink
D. (Dick) Molman
mr. S. (Sam) van Oostrom
L. (Luc) van Os
H. (Heinz) Reinink
E.H.B (Eddy) Reuling
F. (Frico) Sijbrandi
R. (Ronald) van Slooten
M. (Mai) Spijkers
A.A.M. (Ad) Verrest
J. (Jannet) Visser
P. (Poppe) Wolters
R.W. (Ruud) Schets MBA (secretaris)
mr. F.W. (Frank) Obertop (secretaris)

Bestuurscommissie Auteursrecht

mr. P.J. (Petra) Keuchenius (voorzitter)
drs. C. (Cecilia) van Dalen
mr. R.M.M. (Raoul) Eljon
mr. J.P. (Jetze) Jansen
mr. M.B. (Michiel) Kramer (sinds september 2010)

mr. S.M. (Simon) van der Linde
mr. M.E. (Miranda) Maasman
mr. H.M.A. (Heleene) van Meurs-Bergsma
G. (Geert) Noorman
drs. H.T.A.J.M. (Harold) Rimmelzwaan
J. (Jan) bij de Weg

Bestuurscommissie Distributie

W.H. (Wim) Findhammer (voorzitter)
J.F. (Han) Daals
G. (Geert) Gortzak
drs. J.P. (Flip) van Leeuwen
P. (Peter) Van Roosmalen
D. (Daan) Van Rossum
drs. C. (Cecilia) van Dalen (secretaris)

Bureau Nederlands Uitgeversverbond

G. (Geert) Noorman (directeur)
R. (Ria) Harder (directiesecretaresse)
H. (Hans) Stokebrand (hoofd Financiën)

Communicatie

G. (Geert) Noorman
mr. M.E. (Miranda) Maasman

Economische en Juridische Zaken

mr. M.B. (Michiel) Kramer
drs. C. (Cecilia) van Dalen
mr. M.E. (Miranda) Maasman
mr. R.M.M. (Raoul) Eljon

Sociale Zaken

R.W. (Ruud) Schets MBA
mr. F.W. (Frank) Obertop

ROTA (Stichting Raad van Orde en Toezicht voor het Advertentiewezen)

drs. R.F. (Ron) Rijntjes (directeur)

Afkortingen

AB	Algemeen Bestuur	NOM	stichting Nationaal Onderzoek Multimedia
ACAP	Automated Content Access Protocol	NOT	Nederlandse Onderwijs Tentoonstelling
ADP	administratief personeel in het dagbladbedrijf	NPO	Nederlandse Publieke Omroep
BCA	Bestuurscommissie Auteursrecht	NSTD	Nederlandse Standaard Tarief Documentatie
BCB	Bestuurscommissie Commercieel Beleid	NTB	Nationaal Titelbestand
BON	Vereniging Beter Onderwijs Nederland	NUV	Nederlands Uitgeversverbond
BSB	Bestuurscommissie Sociaal Beleid	NVJ	Nederlandse Vereniging van Journalisten
BTU	Boeken- en Tijdschriftuitgeverijbedrijf	NVPI	Nederlandse Vereniging van Producenten en Importeurs van beeld- en geluidsdragers
BVA	Bond van Adverteerders	ONUB	Overleg Nederlandstalige Uitgeverij en Boekhandel
CIER	Centrum voor Intellectueel Eigendomsrecht	PAN	Platform Affiliate Netwerken
CLIP	Copyright Licentie- en Incassobureau PRO	PECK	Programma Educatieve Contentketen
CMC	Centrum voor Merk en Communicatie	PEFC	Programme for the Endorsment of Forest Certification
COP	Commissie Onderwijsfonds Publiekstijdschriften	PIBN	Platform Internet Bureaus Nederland
CPNB	Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek	PMA	Platform Media Adviesbureaus
CvdM	Commissariaat voor de Media	PPS	publiekprivate samenwerking
DDMA	Dutch Dialogue Marketing Association	PRN	Stichting Papier Recycling Nederland
DRM	Digital Rights Management	PRO	Stichting Publicatie- en Reproductierechten
EADP	European Association of Directory and Database Publishers	PUOP	publieks- en opinietijdschriften
EASA	European Advertising Standards Alliance	RCC	Reclame Code Commissie
ENPA	European Newspaper Publishers' Association	ROTA	Raad van Orde en Toezicht voor het Advertentiewezen
EPC	European Publishers Council	RSS	Really Simple Syndication (eenvoudige gelijktijdige publicatie)
EZ/JZ	vaksecretariaat Economische en Juridische Zaken	SEO	Stichting Economisch Onderzoek
FAEP	European Federation of Magazine Publishers	SLO	Stichting voor Leerplanontwikkeling
FEP	Federation of European Publishers	SMB	Stichting Marktonderzoek Boekenvak
FIFA	Fédération Internationale de Football Association	SRC	Stichting Reclame Code
FIPP	International Federation of the Periodical Press	STARBEL	Stichting Auteursrechtbelangen
GAU	Groep Algemene Uitgevers	STIR	Stichting Internetreclame
GCA	GEU Commissie Auteursrecht	STM	International Association of Scientific, Technical and Medical Publishers
GEU	Groep Educatieve Uitgeverijen	SVF	Stichting Verwijderingsfonds
GPT	Groep Publiekstijdschriften	SZ	vaksecretariaat Sociale Zaken
HOI	Instituut voor Media Auditing	Twm	Tijdelijke wet mediaconcentraties
IAB	Interactive Advertising Bureau	UVW	Groep Uitgevers voor Vak en Wetenschap
ICT	informatie- en communicatietechnologie	UWV	Uitvoeringsinstantie Werknemersverzekeringen
IPA	International Publishers' Association	VAK	vaktijdschriftjournalisten
IPK	Informatiecentrum Papier en Karton	VAR	Verklaring Arbeidsrelatie
ISBN	Internationaal Standaard Boeknummer	VBP	vaste boekenprijs
IViR	Instituut voor Informatierecht	VCR	vereniging voor de commerciële radio
KB	Koninklijke Bibliotheek	VESTRA	vereniging van commerciële omroepen
KiK	Krant in de Klas	VGP	Vereniging Grootgebruikers Postdiensten
KVB	Koninklijke Vereniging van het Boekenvak	VLPO	Vereniging Leveranciers Primair Onderwijs
KVGO	Koninklijk Verbond van Grafische Ondernemingen	VOB	Vereniging Openbare Bibliotheken
KWIK	KWaliteit in de Krant	VRN	Stichting Verpakkingen Recycling Nederland
Lira	auteursrechtorganisatie voor literaire auteurs	VZU	Vereniging van Zelfstandige Uitgevers
LOF	Lucas-Ooms Fonds	WAN	World Association of Newspapers
LUG	Literaire Uitgeversgroep	WKR	werkkostenregeling
MEP	Magazine Executive Program	WKU	Werkgroep Kinderboekenuitgevers
MES	Magazine Engagement Study	WRR	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
MWG	Media Werkgroep	Wet VPL	Wet VUT/prepensioen en introductie levensloopregeling
NBb	Nederlandse Boekverkopersbond	WVP	Wet op de vaste boekenprijs
NDP	Nederlandse Dagbladpers		
NMa	Nederlandse Mededingingsautoriteit		

Colofon

Tekst

Cecilia van Dalen, Raoul Eljon, Michiel Kramer, Miranda Maasman, Geert Noorman, Esther Schoenmakers, Ruud Schets, Loesje Schriks, Harriët Schrier, Hans Stokebrand, Jitse Talsma, Paula Vrolijk

Fotografie

Portfolio Fotografie, Den Haag
Lauwers-C, Nijmegen

Coördinatie

Zij van boven, Bussum

Concept en realisatie

Ravestein & Zwart, Nijmegen

Vormgeving

Lauwers-C, Nijmegen

Drukwerk

Trioprint, Nijmegen

Juni 2011

